

CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
CLUJ
D. ROȘCA

788

LA
A DOUĂZECEA ANIVERSARE
A
UNIVERSITĂȚII
DACIEI SUPERIOARE

BCU Cluj / Central **DE** University Library Cluj

ONISIFOR GHIBU

PROFESOR LA FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE,
MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMÂNE

CLUJ
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL“
1939.

PREȚUL Lei 40.—

747202

Omagine cluj
0.97

LA
 A DOUĂZECEA ANIVERSARE
 A
 UNIVERSITĂȚII
 DACIEI SUPERIOARE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

ONISIFOR GHIBU

PROFESOR LA FACULTATEA DE LITERE ȘI FILOSOFIE,
 MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMÂNE

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201501861

CLUJ
 INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL“
 1939.

COLEGIILOR

Dr. CORIOLAN TATARU,

Rezident Regal al Ținutului Someș,

Dr. TRAIAN POP,

ministru al Inventarului Național, — și

Dr. SILVIU DRAGOMIR,

ministru al Minorităților,

închin aceste pagini, în speranța că ele vor
găsi în sufletul lor răsunetul cuvenit.

AUTORUL

PREFAȚĂ.

La 12 Maiu 1939 s'au împlinit 20 de ani, decând Universitatea din Cluj a fost preluată dela cei ce o dețineau din însărcinarea și în numele Statului ungar și predată Statului român.

Amintirea acestui moment însemnat a fost sărbătorită, în cadrele restrânse ale Universității, de către cei cari au avut însărcinarea istorică de a executat actul preluării, — printr'un parastas în amintirea celor decedați din rândurile lor, — printr'o ședință festivă comemorativă în Aula Universității și printr'o agapă colegială, menită a evoca în memorie clipele de acum două decenii.

Ședința comemorativă a constatat dintr'un singur punct și anume din conferința ținută de scriitorul rândurilor prezente. În această conferință, care se tipărește în paginile ce urmează, nu m'am mărginit la evocarea și aprecierea actului dela 1919, ci am aruncat și o privire istorică critică asupra întregii evoluții a Universității din Cluj, începând cu anul întemeierii ei, — 1581, — și am stabilit și o mare greșală care s'a făcut cu prilejul preluării ei, — greșală care trebuie să fie reparată de cei în drept, astăzi.

Dela agapa colegială, — la care au participat în afară de un mare număr dintre persoanele înșirate în cele două liste publicate în Anexe, — Exce-

lența Sa Dl. Rezident Regal al Ținutului Someș, prof. Dr. Coriolan Tătaru și reprezentanții Universității și ai Facultăților — s'a expediat Majestății Sale Regelui Carol II telegrama tipărită sub Nr. I a Anexelor, în care, semnalându-se greșala comisă cu prilejul preluării, se insistă asupra necesității reparării ei.

Am crezut că este bine ca momentele principale ale serbării comemorative să fie tipărite, spre a putea fi cunoscute în cercuri cât mai largi și spre a face cu puțință împlinirea de acum înainte a celor ce n'au putut fi împlinite la timpul lor.

O. G.

La a douăzecea aniversare
a
Universității Daciei Superioare
— Conferință ținută la 12 Maiu 1939,
în Aula Universității —
— O îndoită aniversare. —

Ziua de 12 Maiu este pentru Universitatea Daciei Superioare o zi de îndoită aniversare; ea ne reamintește deopotrivă ziua nașterii acestei Universități, la 1581, ca și pe aceea a renașterii ei, la 1919.

Ca unul care am avut, în legătură cu momentul acesta din urmă al istoriei ei, un anumit rol și o anumită însărcinare oficială, am crezut că este bine ca toți aceia, cari mai suntem încă în viață dintre cei ce și-au dat atunci obolul lor de muncă și de credință pentru înzestrarea Daciei Superioare cu un așezământ mai înalt de știință românească, în deplină înțelegere cu cei ce cârmuesc astăzi destinele acestuia, să ne strângem în acest loc pentru a ne număra din nou rândurile și pentru a ne cerceta, iară și iară, conștiința în raport cu misiunea ce ni s'a încredințat la timpul său.

După ce, ca creștini, ne-am îndreptat mai întâi în fața altarului Domnului, cu pietate gândurile spre aceia, cari au plecat prea de vreme din mijlocul nostru, și cinstindu-le memoria, ne-am

rugat pentru odihna lor de veci, ne-am adunat aici spre a ne îndrepta în aceste clipe, de două ori festive, sufletul spre trecutul așezământului nostru, încercând a-i descifra înțelesul adânc și a-l proiecta asupra viitorului.

I.

Cea dintâi Universitate ardeleană, condusă de Iezuiți, în spirit catolic și ardelean.

Pentru a ne putea da mai bine seama de însemnătatea actului petrecut la 12 Maiu 1919, vom evoca în câteva trăsături mari, actele cari l-au precedat, începând cu cel mai vechiu, care datează dela sfârșitul veacului al XVI-lea.

Universitatea Ardealului s'a născut, în adevăr, la 12 Maiu 1581. În acea zi, Principele Ardealului, Ștefan Báthory, care era în același timp și rege al Poloniei, a dat, în această din urmă calitate a lui, o diplomă datată din Vilna, prin care declara că „spre vecinica amintire a lucrurilor și a vremurilor,“ înființează la Cluj o Universitate, — căreia, cu termenul obișnuit în acele vremuri, îi zicea „colegiu“. Prin această Universitate — zicea Principele — „din deplina noastră știință și din sufletul nostru bine chibzuit și după hotărârea noastră neclătită... am voit să ne îngrijim de bunăstarea, folosul și podoaba provinciei noastre Transilvania“, atrăgând spre ea „bărbați învățați, însemnați prin pietate și prin conduita vieții lor“, cari să instruiască pe tineri în studiile literare și sacre.

Conducerea acestei Universități Principele a încredințat-o unui mănunchiu de călugări iezuiți pe cari îi trimisese din Polonia. cu aprobarea Papei. Pentru susținerea Universității, Báthory înființă din averea țării, o fundațiune constatătoare din întinsul domeniu al Abației dela Cluj-Mănăstur și din câteva moșii aflătoare în hotarul comunelor

Baciu, Leghia și Chintău, precizând că „*vrea ca această fundațiune să dăinuiască în toate vremile viitoare și în vecii vecilor*“ și că aceste bunuri Principele le dă, donează și conferă „*amintitului Colegiu al Ordinului Iezuiților, cu tot dreptul, domeniul și proprietatea, pentru totdeauna, irevocabil și de veci*“. Așa dară, bunurile se dădeau Colegiului, adică Universității, nu Ordinului iezuit. Pentru cazul că, în cursul timpurilor s'ar ivi neînțelegeri cu privire la această fundațiune, Principele zicea: „*Hotărîm ca toate cauzele acelu Colegiu, care pot să intervină cu nobilimea sau cu oricine altcineva, pe tema bunurilor, să fie apărute la judecătoria de către Directorul nostru de procese și de către cel al succesorilor noștri*“. În sfârșit, — adaugă Principele, — „*făgăduim cu cuvântul nostru regesc, că toate la un loc și fiecare din cele spuse până aci în parte, trebuie să fie observate și păstrate totdeauna întărite și neclătinate... Totodată rugăm pe... toți urmașii noștri ca să mențină și să păstreze cu credință și sârguință această Fundațiune a noastră, cu toate dependențele ei.*“¹⁾

Cu doi ani mai târziu, printr'o nouă diplomă datată din 13 Februarie 1583, Principele Ștefan Báthory înființează pe lângă Universitate, și un Seminar, respectiv Cămin, pe seama fiilor de nobili. Pentru înzestrarea acestui seminar el alocă impozitul numit *cathedraticum*, pe care erau obligați să-l plătescă Statului, pastorii sau plebanii sași.

În fruntea Universității și a Seminarului fu așezat ca conducător vestitul iezuit italian, diplomat și istoric, *Antoniu Possevino*, trimis de însuș Papa. Possevino elaboră regulamentul seminarului și-l trimise spre aprobare Principei. Deși catolic și misionar al catolicismului în Ardealul protestant și ortodox, Possevino evită în întregul său

¹⁾ Vezi diploma în traducerea românească, în: O. Ghibu, Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită. Cluj, 1934, p. 198 ș. u.

elaborat orice tendință confesională. În chiar partea introductivă a acestuia, el vorbește numai despre „*legea carității interioare, pe care Domnul Christos a întipărit-o prin Duhul Sfânt, fiecărui creștin și ortodox*“.¹⁾ Se prevedea în regulament că în Seminar se vor primi alumni și din Ungaria, „*dar înainte de toate se vor primi tineri din cetățile transilvane și săsești*“.²⁾ Acești tineri trebuie să fie legați exclusiv „*prin unirea dragostei, mai mult chiar, prin dragostea mutuală, care trebuie să fie între toți creștinii*.“ În scrisoarea cu care Possevino însoțește regulamentul, el mărturisește că s'a ferit anume de a pune chestiunea educației pe baze catolice, spre a nu răni sentimentele alumnilor și ale senatorilor ardeleni („*in locis quas condidi, visum haud est iserere, ne ipsi quoque senatores Transylvaniam, aut alii hoc initio deterrentur, si catholicae fidei confessionem exigi ab alumnis, aut aliquid eiusodi vidissent*“.³⁾)

Cu toate aceste precauțiuni pe care căuta să le observe Possevino, în realitate obiectivul principal al Universității din Cluj era confesional catolic. Universitatea avea misiunea să înfrângă cu orice mijloace, reforma religioasă răspândită în întreg Ardealul printre Unguri și Sași. Acesta era un mare interes comun al Principelui și al Papei, și putem afirma, singurul interes care trebuia să prezideze la activitatea Universității. De aceea și vedem că ea nici nu se gândește la marea masă a locuitorilor Ardealului, ci exclusiv la nobilii Unguri și la Sași, cari trebuiau readuși, cu o deosebită artă, la „credința cea dreaptă“.

Călugării iezuiți așezați la Cluj ca profesori erau, în adevăr, mai mult ostași întrepizi ai catolicismului militant, decât preoți ai muzelor. Ei nu

¹⁾ A. Veress: *Epistolae et acta Jesuitarum Transilvaniae temporibus Principum Báthory, (1571—1613)*, vol. I. pg. 272.

²⁾ O. c. pg. 275.

³⁾ O. c. pg. 279.

se limitau câtuş de puţin la şcoală, ci activau mai ales în domeniul vieţii publice, — nu pe faţă, ce e drept, dar cu atât mai stăruitor după culisele acesteia. Amestecul lor deadreptul fanatic în viaţa publică a produs nu odată perturbaţiuni profunde. După cum afirmă mărturiile contemporane, Iezuiţii s'au amestecat în intrigi în contra Principei şi în alte lucruri răgubitoare patriei, din care cauză Dietele Ardealului s'au văzut nevoite în mai multe rânduri să hotărască alungarea lor pentru toldeana din ţară şi confiscarea averilor lor pe seama Statului. La un moment dat, înversunarea populaţiei reformate a Clujului împotriva lor a ajuns aşa de departe, încât pentru a se scăpa de Iezuiţi şi a face imposibilă orice activitate mai departe a lor, ea a dărâmat până la nământ însuş Universitatea, dimpreună cu mânăstirea în care locuiau călugării. În încăierarea care a însoţit această isbucnire a pasiunii populare, un profesor iezuit şi-a găsit moartea. Ceilalţi au fost nevoiţi să se refugieze din oraş, ne mai încercând să revină vreodată.

II.

A. doua campanie universitară a Iezuiţilor, ca instrumente ale Austriei în Transilvania.

A trebuit să treacă aproape un secol întreg până să se mai ivească între zidurile Clujului din nou călugări iezuiţi. Aceasta se întâmplă la anul 1698, după ce Principatul ardelean fu înglobat în împărăţia austriacă a Habsburgilor catolici. Dar acum Iezuiţii nu mai apar ca ostaşi ai Principei ardelean şi ai Papei, ci ca *primi auxiliari* ai politicii austriace. În vederea acesteia Împăratul *Leopold I* le-a redeschis Universitatea din Cluj, care n'a mai funcţionat dela 1605. Pentru susţinerea acesteia li-a pus la dispoziţie bunurile cari în acel an le fuseseră con-

fiscate pe seama Statului. Cum însă, între timp, acele bunuri fură zălogite de Stat unor particulari, ele au fost acum răscumpparate. Este interesant de relevat faptul că bunurile din chestiune au fost răscumpărate cu banii *Casei contribuționale*, la care, după cum mărturisește însuș istoricul iezuit *Ioan Szegedi*, în cartea sa apărută la 1763 sub titlul: *Decreta et vitae regum Ungariae qui Transilvaniam possederunt*, (Cluj, pg. 394) — „*Valahii, pe atunci încă schismatici, au contribuit cu mai mult de jumătate*“.

Așadară, moșiile răscumpărate în mare parte cu bani românești, fură date Iezuiților pentru scopurile Habsburgilor.

Noua Universitate a funcționat până la 1773, adecă până în momentul în care *Papa Clement XIV* se văzu nevoit să desființeze Ordinul iezuit, din cauza situației cu desăvârșire imposibile pe care și-o creiase în întreaga lume.

In ce privește influența exercitată de Iezuiți asupra Românilor ardeleni, ea a fost caracterizată de d. *N. Iorga* prin următoarele cuvinte: „*Dar mai era (în Transilvania) un factor cu menirea de a opri pe loc trezirea acelui spirit care putea face din iobagul valah, Românul liber: Iezuiții. Ei au sterilizat sufletul românesc.*“¹⁾

Din parte-ne am putea adăuga la cuvintele atât de nimerite ale dlui *N. Iorga*, că Iezuiții au făcut și mai mult decât atâta: ei ni-au înstrăinat în sec. XVIII pe o seamă de fii distinși a neamului, cari, în loc să fi ajuns conducători spirituali ai Românilor, au ajuns să îmbogățească patriotismul spiritual al Nemților și al Ungurilor. Grație Iezuiților, în sec. XVII se găsiu ca profesori iezuiți la Casovia românii *Ștefan Arborel* (1650) și *Ioan Lingoi* (1658), — la Universitatea din Viena *Gavril Ivul* (după 1650), iar, în sec. XVIII. la Oradea și apoi la Cluj, îl întâlnim pe iezuitul român *Vasile Dobra*. Toți aceștia au fost oameni foarte învățați, cari au desfășurat o

¹⁾ *N. Iorga, Istoria Românilor din Transilvania, v. I., pg. 450.*

vastă activitate literară și științifică în limba latină, din care neamul românesc însă n'a profitat absolut nimic. În anul 1731 întâlnim la liceul iezuit din Cașovia pe următorii elevi români: *Vasile Saul, Ignațiu Pop și Simion Chifor.*²⁾

III.

Caracterul de Stat al bunurilor din care se susținea Universitatea din Cluj.

În urma desființării Ordinului iezuit, bunurile administrate de el au revenit din nou Statului, care le-a constituit într'o seamă de fonduri, cu destinația precisă de a servi pentru același scopuri ca și înainte, adică pentru promovarea studiilor și ajutarea tinerimei. Cele două fonduri: *de studii și de burse*, aveau să fie administrate de o comisiune anume instituită de către Împărăteasa *Maria Terezia* în acest scop.

De altfel, cu privire la natura de drept a acestor bunuri, n'a existat niciodată vre-o îndoială. Înșiși Iezuiții mărturiseau, într'o petiție pe care o înaintaseră la 1744, Dietei din Sibiu: „*Fundațiunile din chestiune au fost constituite nu atât spre folosul și spre binele nostru: ele sunt bunuri publice, așezate în scopul promovării pietății și a artelor bune și în scopul înzestrării tinerimei patriei cu moravuri demne și cu știință. Aceste bunuri, nouă ni s'au dat mai mult în administrație, decât în stăpânire, iar suprema protecțiune și inspecțiune asupra lor — grație pietății înnăscute a Principilor austriaci — este preamioslovit rezervată Prea Sfintei Majestați regești.*“³⁾

Se subliniază, deci, și de astădată caracterul de Stat al bunurilor și se reliefează în chip categoric dreptul de patronat suprem al Regelui asupra lor.

²⁾ A. Veress: Bibliografia româno-ungară, I. pg. 181.

³⁾ I. Szegedi, o. c. pg. 407.

IV.

Inercarea Mariei Tereziei de a organiza o Universitate interconfesională.

În locul Iezuiților, Comisiunea înființată de Împărăteasă institui imediat alte organe de conducere a Universității. De asemenea au fost numiți alți 14 profesori, cari și-au ocupat locurile la 1 Dec. 1773. Dar „*observând ei că publicul nu-i consideră ca pe niște profesori adevărați, peste zece zile au cerut dreptul de a purta toga doctorală.*“ (Vezi: *Al. Márki*, Istoria Universității din Cluj, pg. 24, și *Alexe Iakab*, Istoria orașului Cluj, vol. III, pg. 330, în ungurește).

Din experiența făcută cu Iezuiții și din cea făcută cu noii profesori așezați în locul lor, Împărăteasa se încredință, însă, în curând că în Transilvania nu se mai poate merge înainte cu o universitate catolică și catolizantă. În consecință, ea preconiză transformarea Universității din Cluj într-o instituție interconfesională. În acest scop ea ceru părerea reprezentanților celor 4 confesiuni recepte: catolică, luterană, reformată și unitariană.

Pe Românii ortodocși și greco-catolici, cari formau majoritatea populației Ardealului, nu-i întrebă nici de astădată nimeni de sfat.

Inercarea Împărătesei de a înființa o Universitate interconfesională fu sortită să rămână, însă, fără urmare.

V.

Călugării piariști la conducerea Universității, ca mandatar ai Austriei.

Totuş Împărăteasa nu mai reveni la o Universitate catolică, ci preconiză transformarea acesteia într'un aşezământ pus direct în serviciul Statului

și al Dinastiei. În acest scop, la 1776 ea încredință conducerea Universității din Cluj „Excellentissimului și illustrissimului Domn comite *Dionisie Bánffi*, liber baron de Losoncz, cancelar al sanctissimului Impărat și Rege, consilier al Sfintei cezaro-regești și apostolicești Maiestăți, camerar intim actual, Magistru suprem al Agazonilor regali din Marele Principat al Ardealului și părțile lui anexe, Comite al inclitului Comitat Cojocna și Director regesc al Universității claudiopolitane“. Ca profesori la această universitate cesaro-regească, Impărăteasa institui călugări din Ordinul piarist, aduși anume în acest scop la Cluj.

După cum rezultă din documentele timpului, în noua sa fază Universitatea din Cluj era: „*lăcaș al artelor liberale și al științelor*“. Cu ajutorul ei, după mărturisirea lui *Ștefan Pállya*, Impărăteasa „*a scos științele din vizuinile private și le-a așezat în lumina publică a Patriei, pentru ca să strălucească tuturor cetățenilor, spre fericirea comună și spre siguranța vieții oneste.*“¹⁾

VI.

Reducerea Universității la rangul de „Lyceu regesc“.

Dar nici în forma aceasta nouă Universitatea din Cluj n'a putut merge multă vreme înainte. Urmașul la tron al Mariei Terezia, — *Iosif II* s'a văzut îndemnat s'o reducă la rangul de „*lyceum regium*“, — de liceu regesc, cu un curs superior, doar, de filosofie.

Prin această măsură caracterul universitar al lyceului însă nu s'a desființat. Istoricul maghiar *Alex. Márki*, care a publicat o monografie a Universității din Cluj, accentuează în mod expres că prin dispoziția lui *Iosif II*, Universitatea Bathoryană a

¹⁾ Șt. Pállya, *Orationes publicae habitae*, Pesta, 1797, pg. 65.

încetat numai *de facto*, nu și *de jure*. Căci, în cadrul „liceului regesc“, Impărații următori au organizat mai târziu din nou rosturi academice (și anume un Institut de chirurgie, transformat, la 1872, în Facultate de Medicină).

VII.

Românii și Lyceul regesc din Cluj.

Trebue să recunoaștem că acest „liceu regesc“ a fost privit de Românii contemporani cu alți ochi, decât Universitățile cari l-au precedat. Grație spiritului liberal al lui Iosif al II-lea, continuat într-o oarecare măsură și de urmașii lui, în acest liceu n'a mai stăpânit în măsură așa de mare exclusivismul catolic și austriac germanizant. Ca dovadă aducem faptul, că printre profesorii săi au putut să ajungă și doi Români, unul greco-catolic, cellalt ortodox, cari n'au fost nevoiți să renunțe nici la religia lor, nici la naționalitatea lor: *Vasile Vaida*, profesor la Academia de Drept și *Ion Molnar Piuaru* (I. Molnar von Müllersheim), profesor de oculistică la Institutul de chirurgie al „liceului regesc“. Mai mult chiar, Românii considerau acest liceu ca fiind într'o oarecare măsură și al lor. De aceea, printre întemeietorii de fundațiuni însemnate în beneficiul lui, întâlnim și o seamă de Români, ca episcopul *Ioan Bob* dela Blaj, istoricul *Petru Maior*, *Teodor Bucescu*, *Emeric Boer de Berivoii mari* ș. a. In ce privește elevii, o serie întregă de ani, pe la mijlocul secolului al XIX, Românii erau în majoritate absolută. Ca popor majoritar al Ardealului, Românii socotiau că această școală le revine, de drept, lor.

VIII.

Pretensiuni românești și eludarea lor de către Habsburgi.

În istorica adunare națională dela 3/15 Mai 1848, ținută pe Câmpul Libertății de lângă Blaj, Români, sătui de cultura străină la care i-au obligat stăpânirile de până aci, au cerut în mod categoric înființarea, cu cheltuielă Statului, a unei „Universități naționale românești“. În adresele prin cari reprezentanții Românilor ardeleni înaintară Impăratului doleanțele lor, ei se întrepunau pentru punctul de vedere național intransigent și ireductibil în ce privește Universitatea. De o eventuală Universitate ungurească în Transilvania ei nu voiau să mai audă nimic, invocând pe de o parte motivul că războiul civil din 1848/49, la care Români și Ungurii și-au stat față în față ca adversari, a adus cu sine imposibilitatea morală ca fiii lor să mai umble la școală împreună, iar pe de alta, că limba ungurească însăși e „*necultivată și foarte grea pentru Români, nefiind pentru dânșii de nici un folos științific*“. De asemenea, ei nu voiau să audă nici de o eventuală universitate nemțească, proiectată de Guvern ca un institut mai înalt comun pe seama diverselor națiuni ale Transilvaniei. Cu o astfel de Universitate — ziceau Români — „*nu putem să ne învoim nici decum, și dacă ar fi să se ridice atunci răzimați pe § 5 al Constituției imperiului, ne vedem constrânși a protesta în contra ei, ca în contra unui institut menit a subordona pe Români Sașilor, ca în contra unei încercări prea periculoase de a desnaționaliza elementul românesc*“.

Dar cererile Românilor nu fură luate în seamă. La 1850 se deschise la Sibiu o Academie de drept germană, pe spesele Statului, în vreme ce Românilor, — cu toată egala îndreptățire și cu toate că erau de 15 ori mai numeroși decât Sașii, — abia li se îngădui să-și deschidă la Brașov, pe spesele proprii, un liceu. Totuși ei nu disperară, ci continuară lupta, ce-

rând înființarea unei Universități paritetice, germano-române, și inițiind înșiși colecte pentru strângerea fondurilor necesare înființării docamdată cel puțin a unei Academii naționale de drepturi.

Dar, toate promisiunile pe cari Curtea din Viena le făcea Românilor, în realitate au rămas simple vorbe înșelătoare.

Mai mult chiar, cu toate că în revoluția dela 1848 Românii sprijiniseră cu enorme jertfe pe Împăratul austriac împotriva Ungurilor, acesta se dădu tot mai mult de partea celor din urmă, lăsându-i pe Români din zi în zi tot mai evident la discreția acestora. Astfel, la 1863 Curtea din Viena înființează în Transilvania a doua Academie de drept, — dar aceasta ungurească, — la Cluj, — lăsând și de astădată nesatisfăcută populația majoritară autohtonă. Ce e drept, ziarele oficioase din Viena scriau că Împăratul s'a îndurat a acorda ca să se facă pregătiri în vederea ridicării unei universități paritetice germano-române în Sibiu și că proiectele corespunzătoare pentru transformarea Academiei de acolo într'o astfel de Universitate să se aștearnă Majestății Sale. Ba, și până atunci, se pusese în vedere înființarea unor catedre românești la ambele Academii de drept, din Sibiu și din Cluj. ¹⁾

Principiul paritetic cucerise, la aparență, atât cercurile conducătoare, cât și opinia publică a țării. Încă la 1861, *Consiliul locotenențial*, prin rescrip-tul său Nr. 58.244 din 29 Oct., prevăzu ca șease licee din părțile anexe ale Transilvaniei, și anume liceele din Satu Mare, Sighetul Marmăției. Baia Mare, Arad, Oradea și Timișoara, să fie licee mixte, ungurești-românești, ambele limbi având să fie egal îndrep-tățite. ²⁾

Se părea că pe aceste baze va vea să se rezolve și problema Universității. Dar, apoi, se văzu că totul

¹⁾ Amicul școalei, Sibiu 1863, pg. 260.

²⁾ Rettégi Károly, A lugosi állami főgymnasium története, pg.

a fost o simplă iluzie. Cercurile conducătoare, în realitate, lucrau în alt sens.

IX.

O Universitate ungurească în Cluj.

La 1867 se încheie transacțiunea între Ungaria și Impăratul austriac. Printre urmările ei fu și înființarea, cu totul ne neașteptate, la 1872, a universității ungurești în Cluj, — Universitate care înglobă în sine și Școala chirurgicală și Academia de drept de acolo, — ambele resturi de ale vechii Universități bathoryene.

Noua Universitate, deși de fapt era o continuare a Universității bathoryene, de drept nici nu voia să audă de o astfel de continuitate. Ea nu voia să fie supt nici un aspect o Universitate a Ardealului, ci o universitate maghiară, — expresiune fidelă a Budapestei și a Statului național maghiar unitar. De aceea, organizatorii ei nici nu s'au gândit câtuș de puțin să-i atribuie zestrea materială pe care i-o alocaseră Universității clujene anterioare, Șt. Báthory și Maria Terezia. O astfel de zestre ar fi putut trezi în noua Universitate tendințe regionaliste ardeleni, ceea ce trebuia evitat cu orice preț.

Dar, trebuie să relevăm că dacă guvernul maghiar n'a pus problema bunurilor fundamentale ale Universității, au pus-o profesorii clujeni și a pus-o opinia publică. În urma unui memoriu adresat de profesori, Ministerului Cultelor, presa din Budapesta a găsit de cuviință să înregistreze această chestiune în modul următor: „... *Domeniul din Cluj-Mănăștur, care în baza donațiunii Principilor ardeleni constituie un drept al Universității din Cluj, — încă nu este dat în întrebuințarea acesteia . . . Chestiunea este foarte importantă și dorim ca Parlamentul s'o trateze în merit*“ (Ziarul *A Hon.* Budapesta, 16, IV, 1873). La rândul său, guvernul a și trimis imediat

la fața locului un organ al său, spre a cerceta cauza, dar lucrul s'a oprit aci, rămânând ca chestiunea să fie soluționată, în momentul oportun, de Parlament.

Intre timp, bunurile Universității au rămas în administrarea temporală a unei oarecare organizații pretinse catolice, care încetul cu încetul le-a deturnat dela destinația lor, folosindu-se de anumite fraude.

Dar, aceasta fază a chestiunii nu intră în programul conferinței mele de astăzi.¹⁾

Inființarea noii Universități din Cluj nemulțumi profund pe Românii ardeleni. Această a patra Universitate nu fu socotită numai ca o imensă nedreptate față de ei, ci și ca o sfidare a științei și a culturii. În comparație cu Universitatea dela 1581, cu cea dela 1698 și chiar cu cea dela 1794, redusă la rangul de liceu, noua înjghebare a guvernului dela Budapesta se prezintă în condiții de o penibilă inferioritate. Cu greu s'ar găsi în istoria generală a Universităților un caz, care să se poată compara cu cel dela Cluj. În adevăr, la înființarea acesteia n'a prezidat un principiu științific sau cultural, ci exclusiv un principiu politic maghiar, și anume acela de a îngloba, cât mai curând și cât mai organic, Ardealul, smuls dela Austriaci, în Ungaria națională unitară. Și, ca amintire istorică și ca realitate demografică, Ardealul trebuia desființat numai decât, spre a nu se periclita idealul Ungariei milenare. Universitatea din Cluj avea să fie pârghia principală a acestui ideal. N'o spunem noi aceasta, ci ne-o spune unul din cei mai autentici reprezentanți ai acestei Universități, vestitul profesor Ștefan Apáthy. Intr'o lucrare a sa tipărită la 1903, Apáthy se văzu nevoit să mărturisească următoarele: „*Universitatea din Cluj s'a înființat din motive politice. Necesitățile științifice și culturale au fost întrebuintate numai ca pretext. To-*

¹⁾ Cu privire la aceasta, vezi: O. Ghibu, Un anahronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelen. Cluj, 1931, și Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită Cluj, 1934.

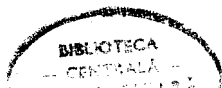
...tul s'a făcut fără nici o pregătire, în lipsa oricăror mijloace materiale și, la mai multe Facultăți, în lipsa oricăror mijloace spirituale și chiar în lipsa de specialiști pentru catedrele profesionale. Au înființat la Cluj o Universitate, alocând de fiecare institut câte un burete și câte o bucată de cretă.“¹⁾

Aceleași lucruri le-a repetat Apáthy cu un an mai târziu, într'o formă și mai lapidară, în cuvântarea sa rectorală dela deschiderea anului universitar: „Am făcut — spunea el — *experința amară, că la întemeierea Universității din Cluj nu punctul de vedere cultural a fost conducător. Motivul întemeierii acesteia ar fi fost o afirmativă necesitate politică, care realizată odată în formă de Universitate, nu mai necesita și dezvoltarea acesteia la o adevărată Universitate... Intemeietorii au privit-o ca pe un copil, despre care familia crede că nu va trăi și de aceea nici nu-și bate capul cu el... Dela un capăt la altul al țării, toată lumea afirma că nu se va alege nimic de Universitatea din Cluj“*

Născută cu un astfel de păcat original, Universitatea maghiară din Cluj a fost sortită să pătimească până la sfârșit supt blestemul lui.

Pentru a avea o icoană aproximativă despre condițiile științifice cari au stat la baza acestei Universități, să amintim faptul că la Facultatea de Medicină și la cea de Științe aproape toți profesorii erau Șvabi, Slovaci și Evrei, mai mult sau mai puțin maghiarizați. Dintre profesorii unguri dela Facultatea de Litere și Științe nici unul n'avea măcar doctoratul. Ei trebuiră să se declare singuri Doctori honoris causa, în câte o ședință de a Facultății lor. Recrutarea profesorilor, de altfel, nu s'a făcut după criterii și practice academice, în baza lucrărilor și a ac-

¹⁾ Șt. Apáthy: A kolozsvári tudomány-egyetem élettani és összehasonlító anatómiai intézete és az ezzel összekapcsolt szövet-és fejlődéstani intézet, Cluj, 1903.

tivității lor, — care le lipsia, — ci ei fură numiți pur și simplu, ca niște funcționari oarecare, prin decret regal. „E ușor de închipuit — spune Dr. Al. Márki. — că noii profesori nu s'au putut încadra ușor în organismul universitar. Dintre ei nici unul nu mai fusese profesor universitar până aci și nici unul n'a venit la o catedră sistematizată a unei Universități organizate“.

În ce privește activitatea științifică a Universității din Cluj, lăsăm ca ea să fie caracterizată de către rectorul său din anul al 30-lea de funcționare, Șt. Apáthy, care, într'o lucrare tipărită la 1912 sub titlul: „Despre nevoile Universtății noastre și despre remedierea lor,¹⁾ spune următoarele: Universitatea din Cluj deveni o simplă „fabrică orientală de diplome pentru întregă Ungaria. Era aci o permanentă erupțiune epidemică a titulomaniei ungurești. Toți grandomanii neisprăviți, cari nu-și puteau dobândi prin muncă științifică, un titlu universitar la Budapesta, se refugiau la Cluj, unde, cu mijloace dintre cele mai curioase, ajungeau doctori în drept, în filozofie“ etc. Ca dovadă, dăm un singur exemplu: pe timpul rectoratului lui Apáthy (1902—1903), din 2000 de studenți înscriși în acel an, și-au dat doctoratul nu mai puțin de 718 înși, deci 36%.

Pentru activitatea acestei Universități este caracteristic faptul, că în timp de 47 de ani, cât a funcționat în această provincie cu populație majoritară românească, printre profesorii ei au fost numai doi înși de origine românească: Dr. Grigorie Silași, numit la 1872, la catedra de limba și literatura românească, și Moldován Gergely, urmașul acestuia la catedră. Cariera acestor doi Români constituie cea mai fidelă oglindă a situației științifice și morale a Universității clujene. Silași, care era un om învățat și de caracter, a fost destituit din post, la 1884, fără nici o anchetă, din cauza sentimente-

¹⁾ Șt Apáthy, Egyetemünk bajairól és a bajok orvoslásáról, pg. 4.

lor sale românești oneste, iar *Moldován*, care n'avea nici o pregătire științifică și care se manifestase mai înainte exclusiv ca instrument de maghiarizare a propriilor săi conaționali, a fost numit, împotriva avizului Facultății de Litere, în locul lui Silași, după ce s'a angajat că va introduce ca limbă de expunere în lecțiile sale de limbă și literatură română, limba maghiară și că în întreaga sa activitate științifică se va conduce de punctul de vedere unguresc. Acest profesor a redactat, o lungă serie de ani, revista *Hungaria*, ale cărei pagini au fost umplute, timp de peste două decenii, cu cele mai jignitoare lucruri la adresa Românilor.

Pentru ca să se vadă până unde se putea coborî un profesor al Universității maghiare din Cluj, îmi permit să citez câteva pasagii din scrierile acestui reprezentant tipic al ei, publicate, parte în revista *Hungaria*, parte chiar în Anuarul Universității. Într'un articol scris la 1894, în vremea când sufletul românesc din Ardeal și de pretutindeni, sângera în vestitul proces al Memorandului, *Moldován Gergely*, care luase cu o îndârjire fanatică apărarea Ungurilor și pe care tocmai pentru acest merit Facultatea de Litere l-a înălțat în acel an la cinstea de Decan al ei, — scria, în Nr. 8 al revistei sale amintite: „*Țara e ungurească, națiunea e ungurească, legile, aerul, apa și pâinea sunt ungurești, — noi românii nimic n'avem de vândut. Toate ce le avem, le avem din mila și din bunăvoința Ungurilor... Țara noastră nu naște trădători; trădătorii neamului românesc s'au născut, trăesc și vor trăi pe pământul României, unde legile, aerul, apa și pâinea e românească și în vecinătatea Rușilor, în trecut a Turcilor, mult au avut de vândut. Suntem sărăcuți și ticăloși, decând ne fericesc acești vâgăbunzi politici din statul românesc. Morala, virtuțile, datorința cetățenească, de atunci n'are între noi valoare, decând frecventăm școala acestor bitanși.*“ (*Hungaria*, 1894. Nr. 8, pg. 176).

Pentru atitudinea sa împotriva Românilor, Universitatea l-a răsplătit pe Moldován Gergely, în anul 1906, când românismul serba 18 veacuri dela colonizarea Daciei prin Romani și 48 de ani de domnie a Regelui Carol I, cu demnitatea de rector. În această calitate, el s'a simțit dator să facă, în cuvântarea sa inaugurală, rostită chiar din locul de unde astăzi îi răsună din nou cuvintele reproduse de mine, următoarele: „*Mă bucur din tot sufletul că am ajuns în postul de rector, pentru ca să pot spune și dela înălțimea acestui loc adevărul, că în Ungaria o singură directivă de activitate este îndreptățită, și anume aceea care conduce pe cetățeni spre idealul național maghiar. Orice drum, care ne abate dela acest ideal, trebuie barat cu șanțurile cel mai adânci. Și, care este idealul unguresc? Ca fiecare fibră a pământului să fie ungurească și să fie liberă. În orice stat național este îndreptățit numai un ideal național și anume acela, care s'a înălțat pe trecutul istoric al națiunii și pe instituțiile lui naționale, acela care trăește din pământul patriei și se hrănește din acel pământ, pe care copitele armăsarilor căliți în lupte l-au frământat la un loc cu sângele și cu oasele strămoșilor. Orice alt ideal național pe care l-ar afișa cineva, împotriva acestuia, trebuie să fie distrus, pentru că făurirea și adorarea unor idealuri naționale străine, la noi înseamnă trădare și revoluție împotriva dreptății, a trecutului istoric și a instituțiilor milenare. Sunt absolut convins că acest Stat nu are viață decât în Stat național maghiar, că aceasta este chestiune de viață și pentru naționalități și singura garanție pentru colaborarea pașnică și pentru fericire. Trecutul lui este glorios, tradițiile lui încântătoare, legile liberale și deopotrivă de fericitoare pentru toți, — orice încercare, orice plănuiți noi de înjghebare a unui Stat sunt identice cu moartea, — moarte pentru naționalități și ruină și distrugere pentru așezămintele de Stat“.*

Aceste mărturisiri, trebuie să recunoaştem că constituiau crezul de fiecare zi al Universităţii din Cluj. De aceea, nu ne poate surprinde nici declaraţia profesorului de Geografie, *Eugen Cholnoky*, făcută ziarului local *Ujság*, la 3 Septembrie 1916, la câteva zile după intrarea României în războiu: „Nu este chestiunea de a-i opri pe Valahi la hotarele Ardealului, ci de a şterge România definitiv de pe hartă“.

X.

Crepusculul Universităţii ungureşti din capitala Ardealului.

Războiul mondial s'a însărcinat să dovedească, printre altele, şi şubrezenia politicii Universităţii din Cluj. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prăbuşirea Ungariei în toamna anului 1918 a venit şi ca o urmare firească a greşelilor comise, în curs de mai bine de trei veacuri, dar mai cu seamă în cursul ultimei jumătăţi de veac, de Universitatea clujană. Totuşi, ea n'a vrut să recunoască acest lucru. Mai mult chiar, în toamna anului 1918, profesorii ei au socotit oportun să publice în mai multe limbi străine (nemţeşte, franţuzeşte, englezeşte) un „*Memorandum în interesul integrităţii Ungariei*“.¹⁾ în care invocă „*inferioritatea, ba chiar primitivitatea*“ în cultură a Românilor, care nici nu se poate compara cu a Ungurilor. Etalarea culturii româneşti în locul culturii ungureşti ar însemna — după profesorii dela Cluj — nu numai o imoralitate, ci o crimeidie pentru Europa. În sprijinul tezei lor profesorii aduceau o serie de date statistice, printre cari şi unele referitoare la frecventarea Universităţii din

¹⁾ Denkschrift der Professoren der Universität zu Kolozsvár im Interesse der Integrität Ungarns, 1918.

Cluj de către Români. Se arăta, anume, că Românii nu dețin nici 10% din numărul studenților, în timp ce Ungurii dețin 84%. Uitau însă să mărturisească că în acest număr mare se cuprind și 15% Evrei și vreo 10% slovaci și șvabi maghiarizați. De asemenea, ei uitau să pună și motivul pentru care Românii evitau sau erau împiedecați să frecventeze Universitatea din Cluj.

Când, la 1 Decembrie 1918, Ardealul se uni cu România, Universitatea din Cluj — profesori și studenți — protestă cu toată vehemența în contra acestei hotărâri, pe care era decisă s'o eludeze cu orice preț. În lupta contra Unirii hotărâte la Alba-Iulia, Universitatea din Cluj deveni Cartierul general unguresc, de unde porneau toate demersurile ostile românismului.

Dar, în timp ce ungurismul ardelean lupta pentru menținerea integrității teritoriale a Ungariei, în Transilvania ideea Sfintei Coroane maghiare milenare fu oficial abandonată. Încă înainte de actul dela Alba Iulia, cu data de 25 Noembrie 1918, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii din Budpesta dădu ordin către toate autoritățile școlare regești de stat ca, începând cu acea zi să suprimă din titlul lor atributul de *regeșc*, să înlăture din săli chipul regelui *Carol IV*, respectiv al lui *Francisc Iosif I*. și să acopere coroana sfântă a Ungariei, ca să nu se mai vadă. În acelaș timp, profesorii Universității din Cluj, fură împuterniciți să depună jurământul de fidelitate față de România, fără ca să li se socotească aceasta ca semn de necredință. Universitatea trebui să renunțe și la patronul ei, care era *Francisc Iosif I*.

În conformitate cu aceste măsuri, Universitatea *Francisc Iosif* din Cluj renunță la patronul său, ștergând din titlul ei acest nume și rămânând simplu: „*Universitate maghiară de științe*“. în loc de „*Universitate regească maghiară de științe Francisc Iosif*“.

XI.

Universitatea românească a Daciei Superioare.

Inceputul stăvânirii românești în Ardeal însemnă în mod automat încetarea Universității maghiare din Cluj. Nici un singur motiv nu mai putea exista pentru păstrarea în Ardealul românesc a unui astfel de așezământ nejustificat prin nimic. Unicul motiv care fusese așezat la temelie acestei Universități — motivul de politică ungurească — căzuse pentru totdeauna. Ardealului nu-i mai trebuia Universitate ungurească, comandată dela Budapesta, — el voia să-și aibă Universitatea sa.

Dar, ce era și ce voia să fie Ardealul dela 1 Decembrie 1918, — Ardealul a cărui cărmuire Adunarea dela Alba Iulia o pusese în mâinile Consiliului Dirigent Român? Voia el să fie o reînviere a Ardealului independent din sec. XVI—XVIII, — sau a Ardealului celor trei, eventual patru națiuni adunate pe acelaș petec de pământ de vicisitudinile oarbe ale istoriei?

În conștiința românească, Ardealul trăia demult ca Dacie Superioară, — el trebuia să devie acum în realitate o astfel de Dacie. — Universitatea care-i trebuia acum Ardealului, era o *Universitate națională a Daciei Superioare*.

N'aș putea preciza astăzi, după scurgerea atâtor ani, cine a întrebuițat mai întâi acest termen în primăvara anului 1919, — e posibil să fi fost răposatul *Vasile Pârvan*, — dar pot să afirm că în sufletul celor chemați în acele vremuri să înfăptuiască marile postulate ale istoriei, Universitatea din Cluj trăia în această concepție limpede și categorică.

XII.

Primele măsuri în vederea dezrobirii Universității din Cluj de supt Unguri.

Și acum, să-mi permiteți, ca în partea a doua a expunerii mele să vorbesc ca martor ocular al evenimentelor cari au urmat și chiar ca organ oficial al primei autorități românești a Ardealului, însărcinat cu soluționarea problemei Universității din Cluj în acest sens.

Marea adunare națională ținută la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia a desemnat un organ executiv pentru conducerea temporală a afacerilor publice ale Transilvaniei unite cu Regatul român. Acest organ era *Consiliul Dirigent român al Transilvaniei*, care era compus dintr'un număr de 12 Resorturi (Ministere). Eu fusesem numit Secretar general la Resortul Instrucției și al Cultelor și însărcinat în special cu direcția învățământului superior. În această calitate, încă la 15 Ianuarie 1919 am prezentat șefului Resortului — răposatul *Vasile Goldiș* — un memoria, în care arătam necesitatea de a se prelua imediat Universitatea din Cluj pe seama Statului român. În memoriul meu am arătat că Franzezii au preluat încă în Noiembrie, Universitatea din Strassburg, iar Cehoslovacii au preluat în Decembrie 1918 Universitatea din Bratislava.

Preluarea însemna sistarea activității de până aci, până în momentul posibilității reluării ei pe baze noi, naționale.

Propunerea mea n'a fost acceptată imediat, fiind socotită prematură. După câteva săptămâni însă, șeful Resortului Instrucției însărcină pe Prefectul orașului Cluj, d. *Dr. Valentin Poruțiu*, să preia Universitatea, dar acesta raportă că problema este de o așa dimensiune, încât îi depășește și competența, și puterile.

Intre timp însă eu am inițiat pregătirile în vederea naționalizării Universității, indiferent de modul

și de momentul în care Consiliul Dirigent avea să rezolve problema preluării. Astfel, încă la 23 Februarie am adresat o scrisoare oficială dlui prof. *Sextil Pușcariu*, Decanul Facultății de Litere din Cernăuți, în care-i semnalam necesitatea imperativă a deschiderii Universității românești la Cluj încă în toamna anului 1919, și-l rugam să primească sarcina nu numai de profesor, ci și de organizator al acestei Universități. Dl. Pușcariu, reținut de marile probleme naționale ale Bucovinei, nu putu veni în Transilvania decât în a doua jumtate alui Maiu, pentru puțină vreme. Abia la sfârșitul lui Iunie răuși să ia asupra sa greaua sarcină la care era chemat, de organizator al noii Universități ardelen.

Intre aceea, șeful Resortului de Instrucție, impresionat de atitudinea prefectului Poruțiu, adoptă altă formulă: să nu mai punem deocamdată chestia preluării Universității, ci să rămânem numai la o somație adresată profesorilor de a depune jurământul de fidelitate pentru România. În momentul când vom primi răspunsul lor, vom vedea, apoi, cum vom proceda. Aastă formulă i-a fost pusă în vedere prefectului, spre executare în momentul potrivit. Prefectul a și luat contact cu Rectorul Universității, căruia i-a comunicat dispoziția autorității superioare. Acesta i-a răspuns prefectului printr'o scrisoare neoficială, cu data de 9 Martie, încunostiintându-l pur și simplu că a primit adresa din chestiune și că după ce a discutat-o cu membrii Senatului universitar, a înregistrat-o sub Nr. 2300/1919!

În fața acestei situațiuni, prefectul s'a dus din nou la Sibiu, spre a cere instrucțiuni dela șeful Resortului.

XIII.

**Mari deosebiri de vedere cu privire la transformarea
Universității în noul Stat român.**

Intre aceea, la Resortul Cultelor s'a petrecut o importantă schimbare în conducere: în locul lui V. Goldiș, trecut ca ministru al Ardealului în guvernul central, a venit regretatul *Dr. Valer Branisce*. Părererea noului conducător al Resortului cu privire la problema Universității, era cu totul deosebită de a antecesorului său. Din prima zi el mi-a și comunicat-o: Universitatea din Cluj să rămână așa cum este momentan; să se completeze numai catedrele vacante, cu Români, în prima linie. Succesiv, în măsura vacanțelor ce se vor ivi, vor ajunge la catedre tot mai mulți Români, așa că în 2—3 decenii Universitatea se va româniiza în întregime. Astăzi noi nu putem face mai mult. Să nu precipităm lucrurile. O universitate bună nu se improvizează în câteva luni; ea cere decenii și chiar secole.

Am răspuns noului meu șef că, în ce mă privește, mă mențin pe punctul de vedere că la Cluj trebuie să se facă mai întâi *tabula rasa* și apoi să se organizeze o universitate românească solidă. Din parte-mi sunt gata să iau întreaga răspundere pentru buna răușită a problemei. In cazul, însă, că părerea mea nu este acceptată, îi pun la dispoziție postul meu.

Cum eu nu avusem până în acel moment aproape deloc cunoștință personală cu regretatul Branisce, și cum divergența de păreri dintre noi pe chestia Universității era așa de radicală, mă așteptam aproape cu certitudine la primirea demisiei. Dar, Branisce mi-a răspuns: „*N'aș fi Român, dacă m'aș opune părerii Dtale. Eu nu zic că nu e bine așa cum vrei Dta, dar eu cred că așa ceva nu se poate. Dar dacă Dta crezi că poți face acest lucru, eu nu mă opun. Ich will kein Spielverderber sein! Iți las Dtale toată libertatea de acțiune și toată răspunderea în*

această chestiune și aș fi cel mai fericit om, dacă aș vedea că lucrul ți-a reușit măcar pe jumătate.“

Impresionat peste măsură de această atitudine neașteptată, am răspuns că, orice ar fi, cred că trebuie să mergem înainte. Și, eu voiu merge!

XIV.

Părererea dlui N. Iorga.

A doua zi am plecat la București pentru a pune în curent pe Ministrul Instrucției cu proiectele noastre. În ziua sosirii mele acolo a apărut, însă, în ziarul *Neamul Românesc* un articol semnat de d. N. Iorga, în care se combătea integral punctul de vedere al naționalizării Universității din Cluj. Universitatea din Cluj — spunea d. Iorga — trebuie să rămâie a Ungurilor. *Nu trebuie să „denegăm brutal celorlalte nații, care vor trăi, cu drepturile lor, — pe care noi nu trebuie să le atacăm în România de mâine, — puțința de a căpăta în chiar cuprinsul țării lor de naștere o cultură națională.“* În afară de acest motiv, d. Iorga mai invoca alte două considerații: 1. n'avem oameni pregătiți pentru a putea ocupa cu cinste catedrele dela Cluj. 2. o universitate în acel centru „*ar hrăni un particularism provincial, care în domeniul sufletului, ar fi lucrul cel mai periculos*“. În loc să se preia Universitatea ungu-rească din Cluj, mai bine să se creeze în Transilvania o nouă Universitate reală modernă, cuprinzând o școală de mine, o școală de silvicultură și o Academie de comerț. Și, Dl. Iorga își încheia cu aceste cuvinte articolul: „*Ar fi trist dacă, în locul acestor creațiuni, am preferi simple uzurpări și surrogate inferioare*“.

Intrebat de un redactor al ziarului *Dacia*, de supt direcția regretatului Al. Vlahuță și a dlui Al. Brătescu-Voinești, ce zic despre părerile dlui Iorga, am răspuns chiar în numărul de a doua zi al gaze-

tei amintite, că, orice ar fi, „noi vom prelua Universitatea din Cluj și o vom naționaliza. Universitatea ungurească va mai funcționa ca atare numai semestrul acesta. Dela toamnă vom avea acolo universitate româneasă. Consiliul dirigent a invitat pe toți profesorii universitari din Cluj, cari sunt maghiari, să facă jurământ de credință Regelui nostru. Răspunsul lor întârzie însă și suntem siguri că nu-l vom avea niciodată, cunoscută fiind recalctranța caracterului maghiar. Nu le rămâne, deci, decât să plece la Budapesta. Statul nostru trebuie să-și creeze o universitate pentru nevoile culturii noastre. Noi nu putem tolera existența unei universități străine, al cărei corp profesoral refuză demnitatea de cetățeni români. Cred că atât în țară cât și în Ardeal vom găsi destui tineri pregătiți pentru a ține onorabil o catedră universitară. În lipsă de puteri creatoare în știință, ne vom mulțumi cu oameni conștiincioși, cu pregătire serioasă, pe care îi va alege o comisie de Ardeleni și de profesori dela Universitățile din București, Iași și Cernăuți... Pentru completare și prestigiu științific vom interveni pe lângă autoritatea școlară superioară din București să admită sistemul detasărilor, în virtutea căruia profesorii universitari din țară să țină prelegeri la Cluj pentru câte un timp anumit“.

XV.

Icoana Clujului, în primăvara anului 1919.

Înapoiat la Sibiu, primul lucru pe care l-am făcut a fost să plec la Cluj pentru a studia pe teren întreaga problemă și a aviza apoi asupra mijloacelor.

Am sosit la Cluj în ziua de 15 Aprilie 1919, în niște momente de mare tensiune.

De luni de zile soarta Ardealului se găsea într'o cumpănă critică: Puterile Aliate îngăduiră armatei

române să ocupe Ardealul numai până la o linie demarcațională artificială, care tăia în două teritoriul locuit de Români, lăsând pe o imensă parte a acestora încă supt puterea ungurească. Dincolo de această linie izbucnise de o bucată de vreme bolșevismul, supt conducerea aventurierului *Bela Kun*. Românii de dincolo de linie erau expuși la cele mai îngrozitoare suplicii. Nu numai soarta Ardealului era periclitată în fiecare clipă, ci înșasă soarta păcii europene, care era dorită de atâta lume, dar pe care bolșevismul unguresc în centrul Europei și bolșevismul rusesc din orientul acesteia, o amenințau la fiecare pas. Cu sau fără voia Aliatilor, Românii erau forțați să treacă linia demarcațională și să alunge peste Tisa pe vecinii intempestivi.

În cercurile românești din Cluj am găsit o stare de nervozitate destul de accentuată. Tocmai în noaptea acelei zile Ungurii ne atăcaseră la Ciucea — unde era frontul — și încă în alte două locuri, comițând cruzimi strigătoare la cer. Efectul acestor ciocniri se vedea pe fețele tuturor, Unguri și Români. Ungurii sperau în retragerea Românilor din Ardeal, Românii nu mai puteau răbda situația penibilă, care părea a se prelungi la infinit.

Am stat la Cluj două zile. În prima zi am inspectat, incognito, însoțit de prefectul orașului, toate școlile de Stat, de toat gradele. Voiam, adecă să-mi câștig o impresie generală despre întreaga situație din capitala Ardealului, înainte de a proceda la luarea oricărei măsuri concrete.

Constatările pe cari le-am făcut, au fost dea dreptul dezolante.

Capitala Ardealului românesc fusese aproape în întregime maghiarizată prin metodele întrebuintate în ultimele decenii. În întreg Clujul nu se găsia decăt o biată școală primară românească, greco-catolică, cu doi învățători. Incolo, de sus până jos, totul era unguresc. În școlile maghiare de stat, elevii români erau cel puțin pe jumătate maghiarizați. La azilul de copii, unde erau ocrotiți 1300 orfani,

dintre cari cei mai mulți români, toți erau declarați unguri, fără excepție. În școala civilă de fete, dintre cele 380 eleve, numai 6 erau Românce. În școala normală de fete, din cele 90 eleve nici o singură Româncă, în schimb 40 de fete din Ungaria. În liceul de fete, din peste 400 eleve, nici o Româncă. La școala civilă de băieți, din 640 elevi, 45 români. La școală de arte și meserii, între cei 90 elevi, nici un român. În întreagă școala un singur suflet valah: servitorul Székely, care vorbea o limbă românească de nerecunoscut: *terem* (sala), *miheiu* (atelier), *astaluș* (tâmplar), *tanar* (profesor), *ghepuri* (mașini), etc. În liceele de băieți — trei la număr — nu se găseau nici 30 elevi români. La liceul de fete *Marianum*, condus de călugărițe, — dintre care cele mai multe maghiarizate, — printre eleve sunt și câteva românce, însemnate însă în Anuarele școlii, în cele mai ulte cazuri ca Unguroaice. La școala comercială, Directorul *Széplaki*, român maghiarizat. Din aproape 200 elevi, 12 români. La Academia de Agricultură, din 180 studenți, 15 Sași, 4 Turci aduși din Turcia, 3 Români, — restul Unguri. — Deci, mai mulți Turci decât Români, în capitala Ardealului! La Universitate, decan al Facultății de Litere, era renegatul *Moldován Gergely*. Printre profesori, — nici un Român. La Facultatea de Medicină, o serie de profesori numiți de guvernul revoluționar, fără nici o formă. Printre docenți, trei înși români după mamă, însă maghiarizați, deși vorbeau și românește: *Konrádi*, *Benedek* și *Vidakovics*. Printre cei 120 de medici, cari erau în serviciul Clinicilor, o mulțime de Evrei, și abia patru asistenți români, de cari sistemul de maghiarizare nu i-a putut clinti din loc (Dr. I. Hațieganu, Dr. C. Tătaru, Dr. C. Stanca și Dr. Al. Nemeș). La celelalte trei Facultăți: Drept, Filosofie și Litere, în afară de un docent privat pentru limba română (*Dr. N. Drăganu*), nici un profesor, nici un conferențiar, nici un asistent român.

În fața acestei situații mi-am zis: Ar trebui să fim niște inconștienți ca să mai putem tolera cu anii sau cu deceniile, asemenea stări revoltătoare. Cu orice sacrificii, aici trebuie remediată istoria cât mai degrabă.

A doua zi, împreună cu secretarul general al Resortului Ocrotirilor Sociale, *Dr. Iuliu Moldovan*, am vizitat clinicile Universității, spre a ne interesa de situația lor. Le-am găsit într'o stare relativ puțin satisfăcătoare. Profesorii dela Facultate, cari erau directori ai diferitelor clinici, explicau starea de lucruri prin faptul că nu mai pot avea contact cu guvernul maghiar și că nu mai pot căpăta de acolo subvențiile necesare. Afirmățiunea nu corespundea adevărului, căci, de fapt, Universitatea a primit regulat, tot timpul, sume mari dela guvernul maghiar, pe supt mână, lucru care s'a constatat oficial. Eu însumi am confiscat, ceva mai târziu, prin Prefectura orașului, dela *Kolozsvári Hitelbank* o sumă de peste 105.000 cor, pe care o mai avea Universitatea, ca rest încă necheltuit din suma de 2 milioane, pe care i-o avizase, pentru rezistență. Profesorii ne cerură voie să poată obține legătura telefonică sau telegrafică cu guvernul din Budapesta, — ceea ce noi bineînțeles că am refuzat fără nici o discuție. Deși trecuseră 4^{1/2} luni dela Unirea Ardealului cu România, Universitatea din Cluj se încapățina să susțină că este încă în Ungaria!

În seara zilei de 16 am avut o consfătuire cu prefectul orașului, cu secretarul general al Resortului Ocrotirilor Sociale, *Dr. I. Moldovan*, cu asistentul *Dr. C. Tătaru* și cu alți doi doctori, relativ la Facultatea de Medicină. Unul dintre participanții la consfătuire mi-a pus întrebarea: ce vor face cei 2000 studenți unguri, dacă vom prelua și vom româniza Universitatea? Am răspuns cu o altă întrebare: Ce s'au făcut timp de 1000 de ani Românii fără universitate și cu universități străine? — Noi suntem astăzi invalizii culturali ai unui războiu inegal de o mie de ani. Statul român nu se poate interesa

acum de cei sănătoși, — pe el trebuie să-l doară inima de invalizii săi.

XVI.

Două ofensive simultane.

În aceeași zi de 16 Aprilie, când eu înregistram la Cluj, dimpreună cu colegul Dr. Iuliu Moldovan și cu prefectul V. Poruțiu, pe de o parte ravagiile sistemului sub care românismul a pătimit până la martiriu, pe de alta îndrăzneala fără margini a celor ce încercau să ne impună și de aci încolo martiriul, — armata română a luat ofensiva, pătrunzând prin defileul dela Ciucea și îndreptându-se spre Tisa.

Dimpreună cu colegul I. Moldovan, am plecat cu primul tren la Sibiu, pentru a pregăti și ofensiva culturală, care ni se păru amândurora că întârziase destul de mult.

După ce am raportat cu deamănuntul, totul, șefului meu V. *Branisce*, m'am prezentat cu un memoriu la șeful Consiliului Dirigent, *Dl. Iuliu Maniu*, în care ceream preluarea fără întârziere a Universității din Cluj și arătam modalitățile după care să se urmeze în vederea reorganizării ei pe baze românești. *Dl. Maniu* aprobă în întregime propunerile mele, la cari mai adăogă și unele dispoziții noi, de amănunt, și mă invită să prezint memoriul în cea mai apropiată sedință a Consiliului Dirigent, pentru ca hotărîrea ce se va lua să fie expresiunea întregului guvern al Ardealului. Ceeace și făcui. Propunerile prezentate de mine fură primite și acolo în întregime și eu fui însărcinat să mă duc din nou la Cluj și să preiau în persoană Universitatea, la o dată apropiată, pe care avea să mi-o indice Președintele Consiliului Dirigent.

XVII.

Calculu ungurești greșite.

Intre aceea, armata română înainta victorios nu numai până la Tisa, ci trecu chiar și dincolo, pe țărmul drept al ei, alungând bandele bolșevice în interiorul Ungariei și urmărindu-le. La Paris, reprezentanții statelor europene și ai Americii ajunseră și ei destul de departe cu lucrările în vederea încheerii tratatului dela Versailles. In ziua de 7 Maiu și avu loc trimiterea tratatului preliminar de pace, delegației grmane.

Europa se apropia, astfel, cu pași repezi, de pacea mult așteptată.

Puterile Centrale se resemnară în fața inevitabilului.

Numai Ungurii, montați de Evreimea bolșevică, mai credeau că pot opri pe loc cadranul destinului, printr'o revoluție roșe înlăuntrul țării lor și printr'o îngâmfare provocatoare față de noile stări de lucruri în Transilvania.

Focarul principal al sentimentelor cari determinau această atitudine a concetățenilor noștri; era Universitatea din Cluj.

Faptul că acest așezământ n'a fost preluat încă din primele zile ale stăpânirii românești, — așa cum se întâmplase cu Universitatea din Strassburg și cu cea din Bratislava, preluate încă în Noemvrie și Decemvrie 1918, — era socotit de Unguri ca un indiciu sigur despre slăbiciunea României și despre caracterul provizoriu al ocupațiunii Ardealului. Ei trăiau în speranța că Conferința de pace va obliga România să evacueze teritoriile ocupate de ea dincoace de Carpați.

In orice caz, până când Universitatea din Cluj se mai găsea în mâni ungurești, nimic nu este pierdut definitiv...

Această stare de spirit ni-o atestă, cu câtăva vreme mai târziu, decanul Facultății de Drept a

Universității din Seghedin, în cuvântarea sa ținută cu prilejul jubileului de 50 de ani al Universității din Cluj (!), serbat la Seghedin, „în surghiun“, în anul 1922: „*In Maiu 1919 situația în Ardeal era următoarea: Ardealul e teritoriu unguresc. Tratatul dela Trianon încă nu e iscălit. Puterea o deține Consiliul Dirigent din Sibiu, — o formație revoluționară. Din afară ne vin știri favorabile, — știri din Anglia, din Franța, din București. Ne vin și hărți: pierdem numai unghiul dela Brașov. Intreg restul ne rămâne. Și ne vin știri și dela Seghedin, dela guvernul unguresc, dela aceia cari sunt astăzi conducătorii națiunii: încă nu e pierdut totul. Rezistați!*

Că ei au avut dreptate, ni-o dovedește acum cartea lui Nitti si tot ce s'a mai întâmplat de atunci, din care este evident că, dacă nu exista sau dacă se termina mai degrabă bolșevismul și dacă Românii nu mai înaintau, nu avea loc acea groaznică risipire a națiunii. Speranța și încrederea bazată pe aceste considerații, au ținut-o vie în noi, în clipele de îndoială, Universitatea. profesorii ei și, în prima linie, M. Réz, profesorul de politică. Dar au avut-o toți aceia, cari au crezut în imposibilitatea acestei păci nebune.

*La aceasta s'a mai adăugat fantul că, la această dată toate oficiile de Stat erau preluate de Români, afară de Universitate. Singură Universitatea rămăse intactă. De aceasta n'au cutezat să se atinge“.*¹⁾

XVIII.

In căutarea momentului.

Momentul preluării Universității îmi fu indicat de către dl. *Iuliu Maniu*, în ziua de 7 Maiu, adecă tocmai în ziua, în care la Versailles se aruncase zarul cel mare. Din acel moment, puteam să procedez oricând la preluare.

¹⁾ C. Toth, Unnepélyek, Seghedin, 1929, pg. 62.

XIX.

**Măsurile pregătitoare în vederea preluării
Universității.**

Ce ușor este să pronunți astăzi acest cuvânt: *preluare*, dar ce enormă greutate reprezintă faptul însuș al preluării unui așezământ atât de vast și de complex, într'o vreme, în care situația de drept public a Transilvaniei nu era încă câtuș de puțin lămurită. Căci nu numai că tratatul de pace dela Trianon încă nu se încheiase, dar campania armatei române peste Tisa era desaprobată chiar de Aliții noștri. În orice moment se putea ivi o complicație internațională, care să ne oblige să evacuăm întreg teritoriul ocupat fără aprobarea acestora.

Cu toată situația aceasta, având odată indicația șefului guvernului ardelean, n'am mai stat la îndoială și m'am apucat să fac pregătirile necesare în vederea preluării.

Primul lucru a fost să iau măsuri ca în ziua de 11 Maiu să am la dispoziția mea, la Cluj, un număr corespunzător de ajutoare recrutate din rândurile profesorilor noștri secundari și seminariali. Telegrafiai, în consecință, profesorilor *N. Drăganu* din Năsăud, — care atunci se găsea la Cluj în calitate de comisar ministerial pe lângă Directoratul regional al învățământului, — apoi dlor *Al. Borza*, *Aug. Caliani* și *Tr. Gherman* din Blaj, *V. Stanciu* din Arad, *M. Ienciu* din Caransebeș, *V. Seni* și *V. Bichigeanu* din Năsăud, *P. Roșca* și *V. Candrea*, să se găsească în ziua amintită la Cluj, unde mai aveam să întâlnesc pe dd. *Dr. C. Tătaru*, *C. Stanca* și *Al. Nemeș*, cărora urma să le dau, într'o anumită ipoteză care se putea ivi, însărcinările impuse de situație. ¹⁾ Pregătii, anoi, o adresă către Rectorul Uni-

¹⁾ Al patrulea asistent român dela Facultatea de Medicină, d. *Dr. Iuliu Hațieganu*, nu mai era la acea dată în Cluj. Dsa plecase, din însărcinarea Consiliului Dirigent, la București și la Iași, spre a studia situația Facultăților de Medicină de acolo, în vederea utilizării experiențelor câștigate pe această cale, cu prilejul organizării Facultății de Medicină din Cluj.

versității, în care-i puneam în vedere că profesorii acesteia sunt obligați să depună, în timp de 48 de ore, jurământul de fidelitate față de Regele României și de legile acesteia. În caz contrar, vor avea să suporte consecințele atitudinii lor. Mi se mai punea în vedere că, cu considerare la faptul că un mare număr de studenți cari au fost mobilizați pe front în ultimii cinci ani, au nevoie de un semestru extraordinar care ar urma să se țină dela 1 Iunie până la 30 August și cu privire la care Senatul universitar a și luat măsurile pregătitoare, Consiliul Dirigent aprobă ca profesorii să poată ținea acel semestru chiar și dacă nu depun jurământul, însă, sub controlul său.

De acord cu conținutul acestei adrese, concepută de mine, șeful resortului V. Branisce, redactă o adresă către mine, — adresă de care aveam să fac uz la Cluj, în cazul că profesorii ar refuza jurământul. Adresa avea următorul conținut: Cluj

CONSILIUL DIRIGENT ROMÂN
RESORTUL CULTELOR
ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE

Sibiu, 12 Maiu 1919.

Nr. 4336/1919.

*Dsale Dlui Dr. Onisifor Ghibu, secretar general al
Resortului de instrucțiune.*

DOMNŪLE,

Denegând profesorii dela Universitatea din Cluj jurământul de fidelitate față de M. S. Regele Ferdinand I și față de Consiliul Dirigent Român, urmează dela sine renunțarea lor la drepturile avute până acum și necesitatea de a lua imediat măsurile convenite pentru ca

Universitatea să fie pusă în situația de a și putea îndeplini chemarea ei potrivit noilor necesități ale vieții noastre de Stat. În consecință te autorizez pe Dta să te prezinți de urgență la Cluj, unde cu ajutorul prefectului orașului și al celorlalte organe ale vieții de Stat, vei lua în primire Universitatea, dimpreună cu întregul ei inventar și cu toate instituțiunile pendente de ea, instituind pentru supravegherea lor un număr corespunzător de persoane potrivite. În ce privește personalul dela diferitele servicii ale Universității, inclusiv medicii dela clinici, el va trebui să rămâie deocamdată la post, în care scop va fi rechiționat, la nevoie, printr'un ordin special al Comandamentului militar din Cluj.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

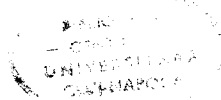
În cazul că On. Senat universitar de până acum va dori, în interesul științei, să continue prelegerile, ținând semestrul de vară proiectat pentru 1 Iunie și până la 30 August, e liber să le continue, bine înțeles sub controlul instituit pe baza dispozițiilor de mai sus.

Despre cele îndeplinite îmi vei raporta amănunțit.

L. S.

ss. **BRANISCE,**
Șeful Resortului.

O altă adresă era destinată comandantului garnizoanei Cluj, prin care acesta era avizat despre misiunea ce mi s'a încredințat și rugat ca, în caz că aș cere-o, să-mi puie la dispoziție ajutorul armatei în vederea executării acelu mandat.

XX.

O întâlnire providențială.

După aceste pregătiri, în ziua de 9 Maiu am plecat la Cluj. Ajuns aici, m'am dus imediat la prefectura județului, unde am rugat pe dl. prefect V. Poruțiu să transmită de urgență Rectorului Universității adresa ce i-a fost destinată și la care urma să dea răspuns până în ziua de 12 Maiu, ora 10 dimineața.

M'am dus, apoi, să predau scrisoarea comandantului garnizoanei. În acest post nu mai era acum *generalul Holban*, ne care-l găsisem aici în Aprilie și care, între timp, plecase spre frontul ungar, ci *colonelul Opran*, — un vechiu și prețios cunoscut al meu din Basarabia. Colonelul Opran fusese primul comandant al garnizoanei Chișinău, după intrarea armatei române în Basarabia, în Ianuarie 1918. În acele vremuri mari, lucrasem împreună acolo pentru înstăpânirea autorității și suveranității românești. Când, după câteva luni de astfel de activitate, colonelul Opran, dimpreună cu unitatea militară din care făcea parte, a părăsit Chișinăul, la masa de despărțire dată de conducătorii Basarabiei în cinstea armatei române, ne-am despărțit unul de altul cu cuvintele: *la revedere în Transilvania!* Și, iată, minune, că urarea noastră n'a rămas o simplă vorbă. După un an dela despărțire în capitala Basarabiei, ne revedem în capitala Transilvaniei! Colonelul în aceeași calitate de comandant al garnizoanei, iar eu cu niște atribuții și mai înalte decât în Basarabia. Ce bucurie fără margini ne umplu pe amândoi, când, pe neașteptate ne găsim față în față, având să lucrăm și acum umăr la umăr pentru rezolvirea uneia din cele mai grele probleme naționale.

Se înțelege, că n'a fost nevoie de multe vorbe. Totul s'a terminat în câteva cuvinte: Colonelul Opran era nespus de fericit să-mi dea tot concursul necesar în orice eventualitate care s'ar ivi.

XXI.

Cele trei alternative.

Căci, erau posibile trei eventualități:

1. Profesorii, pentru a-și salva instituția și pentru a-și servi și neamul, vor depune, de formă, jurământul, rămânând mai departe în posturile lor. În acel caz, mie nu-mi rămânea decât să institui un organ de control al Consiliului Dirigent peste Universitate. Pentru acest rol îl desemnasem pe dl. Dr. N. Drăganu, care făcea parte din corpul didactic al Facultății de Litere, ca docent.

2. Profesorii nu depun jurământul, dar consimt să țină semestrul extraordinar dela 1 Iunie până la 30 August, sub controlul Consiliului Dirigent. În acel caz, ei vor fi declarați renunțați de bună voie la situațiile și la drepturile lor, rămânând cu toate acestea în serviciul Universității până la 30 August. Universitatea va fi declarată intrată în posesiunea Statului român, iar pentru supravegherea activității și a inventarului ei voi institui câteva persoane, — și

3. Profesorii nu depun jurământul și nu consimt să țină semestrul extraordinar supt controlul Consiliului Dirigent. În acel caz ei vor fi imediat declarați renunțați la posturile lor și Universitatea, cu toate anexele ei, va fi preluată efectiv din mâinile detentorilor ei de până aci. În posturile rămase vacante vor fi numiți, la timpul oportun, profesori. În ce privește personalul didactic auxiliar, cel administrativ, sanitar și de serviciu, — acesta va fi obligat să rămâie mai departe în serviciu; în caz de împotrivire, va fi rechiziționat.

Eu pregătisem totul în vederea tuturor celor trei soluții.

XXII.

In fața momentului istoric.

Mărturisesc că cele două zile, de 10—12 Maiu, — nespuse de grele pentru profesorii unguri, n'au fost prea ușoare nici pentru mine. Mă neliniștea gândul că cei interesați se vor opri la soluția primă, prin care ni-ar fi creiat o situație dintre cele mai dificile. Căci, recunoscând odată suveranitatea românească, profesorii unguri nu mai puteau fi înlăturați din locurile lor, pe cari aveau să le dețină mai departe decenii întregi, zădărnîcînd cu totul înjgheburile unei Universități românești solide, și pernetuînd și pe viitor caracterul unguresc al Clujului și, pînă la un loc, al întregului Ardeal. Cine ar fi putut împiedeca Universitatea ungurească din Cluj să fie și mai departe un centru unguresc puternic, cu primejdioase ecouri și în străinătate, căruia noi n'am fi avut ce-i opune.

Și, mă temeam și de soluția a doua, care și ea perpetua încă aproape patru luni de zile unghurismul artificial în Cluj, lăsînd să plutească în suflete și în atmosferă o nesiguranță jignitoare și dureroasă.

A treia soluție mi se părea a avea cele mai puține șanse de a fi îmbrățișată, deși aceasta era cea pe care eu o doream mai mult și în vederea căreia și luasem cele mai minuțioase măsuri.

XXIII.

Alea jacta est!

Universitatea maghiară regală Francisc Iosif din Cluj — nu mai este!

În sfârșit, după atâtea pregătiri și temeri, a sosit ziua de 12 Maiu.

Iată cum s'a desfășurat ea. Cu puțin înainte de termenul la care avea să se aducă răspunsul Rectoratului la Prefectura orașului, s'a postat, pe la orele 9^{1/2}, pe trotuarul dinaintea mănăstirii piariste, în fața Universității, o companie de soldați, sub ordinele maiorului *Ioan Vasiliu*, comandantul Pieții. La aceeași oră, o altă companie se găsea în curtea Prefecturii orașului (în actuala stradă N. Iorga, colț cu Piața Unirii, visavis de hotelul New York), în vederea eventualelor trebuințe cari s'ar ivi. În biroul prefectului Poruțiu mă găsim eu și prefectul, iar în sala de lângă birou se găseau cei 10 profesori și cei trei asistenți români, în așteptarea unui ordin ce urma să li se comunice la un moment dat.

La ora 10 a apărut în biroul prefectului curierul Rectoratului, cu răspunsul Universității. Deschizând cu emoție plicul destul de voluminos care mi s'a înmănat, am găsit în el patru proteste stereotipe ale celor patru Facultăți, în care se arătau toate motivele de drept cari împiedecă Consiliul Dirigent să ceară dela profesori jurământul de fidelitate.

Trimițând procesele verbale ale consiliilor celor patru Facultăți, Rectorul le însoția de o adresă, cu Nr. 1483/1919, în care arăta că nici un profesor nu este aplicat a depune jurământul și că, conform hotărîrii Senatului universitar, profesorii numai până atunci își pot continua activitatea lor didactică, până când autonomia, statul actual și organizația Universității, precum și principiul libertății învățământului nu vor fi atinse prin nici un fel de amestec.

Răspunsul era cum nu se putea mai clar: Uni-

versitatea adoptase formula cea mai radicală, în convingerea că autoritatea românească, pe care ei o credeau slabă, va ceda.

Cetind acest răspuns, la care ne așteptam mai puțin, prefectul a rămas un moment cam uluit. Apoi, se îndreptă spre telefon, să ceară Sibiul, pentru a vorbi cu președintele Consiliului Dirigent, căruia voia să-i comunice răspunsul Universității și dela care voia să ceară instrucțiuni. Dar eu îl oprii, spunându-i că nu mai e nevoie de nici o lămurire și de nici o instrucție de nicăiri, dat fiind că eu am primit dela Consiliul Dirigent depline puteri, printr'o adresă cu Nr. 4336, pe care atunci i-am arătat-o prefectului, zicându-i: „*Alea jacta est! Vom pleca imediat și vom prelua Universitatea, fără nici un fel de discuție cu nimeni!*“ Și, deschizând ușa către sala în care colaboratorii mei așteptau să le comunic scopul pentru care i-am concentrat, li-am spus, în puține cuvinte, ce datorie aveau de îndeplinit cu toții, în clipele următoare. În acelaș timp înmânai fiecăruia câte un plic, în care se găsea o adresă oficială semnată de mine, prin care arătam însărcinarea pe care o dădeam fiecăruia de a prelua un serviciu sau altul al Universității și de a face inventarul celor preluate. Astfel, dl. *N. Drăganu* primi însărcinarea de a prelua Rectoratul, dl. *M. Ienciu*, Decanatul Facultății de Drept, cei trei asistenți dela Facultatea de Medicină, dd. *C. Tătaru*, *C. Stanca* și *Al. Nemeș* — constituiți într'o comisiune — urmau să preia Decanatul Facultății de Medicină și Clinicile Facultății, *Pavel Roșca*, Decanatul Facultății de Litere, *Al. Borza*, Decanatul Facultății de Științe, *V. Seni*, Administrația universității, *A. Caliani* Questura, *V. Bichigeanu* Biblioteca Universității, *V. Candrea* Mensa Academică, *V. Stanciu* Institutele de Mineralogie și Chimie. *Tr. Gherman* Institutul de Fizică. Fiecăruia i-am atașat câte doi rigorozanți sau studenți și câte doi soldați, cari aveau să-i asiste și să-i ajute la preluare și la inventariere. Printre rigorozanții și studenții de a-

tunci se găsiu și actualii noștri colegi, profesori și conferențieri, șefi de lucrări și asistenți: *Dr. Al. Pop, I. Aleman, M. Zolog, Teofil Dragomir, I. Voicu, I. Băbuțiu*. Preluarea avea să se facă simultan și în timpul cel mai scurt.

După aceste pregătiri, la 10^{3/4}, fiecare a plecat la datoria sa. Eu, însoțit de prefectul orașului, de dl. N. Drăganu și de studentul Ovidiu Sârbu, am plecat la Rectorat spre a prelua, virtual și legal, Universitatea în întregime, din însăși mâinile Rectorului.

Ajungând în cabinetul acestuia, i-am comunicat fără nici un înconiur scopul venirii noastre. Bătrânul rector, *Dr. Ștefan Schneller*, — un Șvab maghiarizat, — surprins peste măsură de această vizită cu totul neașteptată, ne spuse, cu vocea tremurândă, că a trimis abia cu o oră înainte, pe adresa Prefectului, răspunsul Universității și că așteaptă cuvântul Consiliului Dirigent. I-am răspuns că eu reprezint aici Consiliului Dirigent și că *Universitatea Francisc Iosif, din acest moment, a încetat, trecând în stăpânirea Statului român. Orice discuție este tardivă și fără de obiect!*

Uluit de această întorsătură a lucrurilor, Rectorul a cerut să i se acorde cel puțin 24 de ore, spre a putea lua contact cu decanii Facultăților și spre a se sfătui cu ei. I-am răspuns că în acel moment funcțiunea decanilor a încetat definitiv și că decanatele, dimpreună cu întreg aparatul didactic și administrativ universitar, sunt preluate.

La somațiunea de a preda Universitatea pe seama Statului român, Rectorul a răspuns că el n'o poate preda decât reprezentatului Statului maghiar, dela care a primit-o. I s'a pus atunci în vedere, că, dacă n'o dă de bună voie, i se va lua cu forța. La aceasta Rectorul a răspuns, că în fața forței va ceda. Intrebat, în ce chip dorește să i se aplice forța: real sau simbolic, răspunsul fu că „simbolic“. Aplicându-i-se în acest chip, forța, prin atingerea u-

șoară a umărului stâng, rectorul se închină zicând: „în fața forței, mă plec“.

Și, cu acesta Universitatea fu declarată preluată, rămânând să se dreseze procesul verbal reglementar.

Cam la fel s'a petrecut, simultan, preluarea Decanatelor, a Clinicilor și a Institutelor. În timp de câteva ore, totul era terminat.

XXIV.

Infrângerea tuturor obstacolelor ungurești.

Metoda după care s'a executat întregul act al preluării i-a surprins peste măsură pe conducătorii de până aci ai Universității. Ei nu se așteptau la așa ceva. Dimpotrivă, ei se pregătiseră ca, în cazul unei încercări serioase de preluare, să saboteze măsurile, fie prin rezistență pasivă, fie prin greva generală a tuturor angajaților, ceea ce ar fi produs o stare de lucruri nespuse de gravă. În momentul când mecancii, portarii, laboranții și medicii institutelor și clinicilor ar fi încetat lucrul, și ar fi plecat, lăsând pe cei aproape 2000 de bolnavi fără orice îngrijire, evident că situația ar fi necesitat o revenire imediată asupra măsurilor luate, ceea ce ar fi discreditat autoritatea românească, dovedind-o slabă.

Dar, o asemenea eventualitate a fost prevăzută la timp și prevenită printr'un ordin al comandantului garnizoanei. Acest ordin s'a dat, în scris, în câte un exemplar fiecărui delegat al meu, care l-a comunicat din primul moment întregului personal al institutelor și organelor respective. Iată acest ordin:

COMANDAMENTUL GARNIZOANEI CLUJ...

Nr. 72.

Ordin către întreg personalul administrativ și de serviciu al Universității din Cluj și al institutelor pendente de ea.

În urma denegării jurământului de fidelitate din partea profesorilor ordinari și extraordinari dela Universitatea din Cluj, prin aceasta pun în vedere întregului personal administrativ și de serviciu dela toate institutele acestei Universități, inclusiv medicilor dela Clinici, că conform dispozițiilor Consiliului Dirigent. până la alte dispoziții e obligată a-și continua fără nici o întrerupere activitatea de până acum.

Cei cari se vor împotrivi acestui ordin, vor fi imediat deținuți și, în timp de 24 de ore, trimiși cu tren special peste Tisa.

Cluj, 12 Mai 1919.

ss. COLONEL N. OPRANU

Comandantul Garnizoanei Cluj.

„Peste Tisa“ — aceasta echivala, la 12 Maiu 1919, cu infernul. În adevăr, peste Tisa era iadul bolșevic al lui Bela Kun, la care fiecare Ungur se gândia cu groază.

Este ușor de înțeles. că cu toate pregătirile de grevă, cari se făcuseră și cu privire la care am aflat chiar dispoziții scrise cu prilejul preluării, — din cei peste 300 de angajați ai Universității nu s'a găsit nici unul singur, care să denege serviciul ori să se expună să fie trimis în Ungaria.

Activitatea Universtății a mers, astfel, înainte, — minus cea a profesorilor, cari fură declarați renunțați la posturi.

Paralel cu aceasta s'au făcut apoi, în deplină regulă, de către organele instituite de mine, inven-

tarele tuturor institutelor, clinicilor etc., supt controlul girantului provizor al Rectoratului, dl. Dr. N. Drăganu.

Toți delegații și-au împlinit sarcina cu cea mai mare conștiințiozitate și în modul cel mai demn și civilizat.

XXV.

Preluarea Universității din Cluj — o simplă aventură personală a mea?

Dacă am insistat atât de amănunțit asupra împrejurilor în cari a avut loc actul preluării Universității, am făcut-o mai ales spre a spulbera odată pentru totdeauna anumite versiuni puse în circulație de tabăra contrară, cu intenția de a discredita în întregime opera solidă realizată de neamul nostru aici, în capitala Ardealului revenit la sânul mamei sale. Mă socoteam dator, în special, să dau răspunsul convenit la afirmațiunile pe cari le-a făcut nu tocmai de mult unul din foștii profesori ai Universității din Cluj, trecut mai târziu la Universitatea din Seghedin, d. *Arpád Buday*, într'o lucrare aduse asupra Universității noastre.¹⁾ În acea lucrare autorul prezintă întreg actul preluării Universității ca o simplă *aventură* personală a mea. Pentru a putea susține un asemenea lucru, autorul afirmă că eu n'aș fi avut dela Consiliul Dirigent o însărcinare oficială să preiau Universitatea și că adresa pe care eu zic că am primit-o dela acesta, mi-aș fi dat-o eu îsumi. Această adresă nici nu s'ar fi dat la Sibiu, ci în cartierul meu general dela Cluj, — poate că — insinuă cu ironie autorul — chiar în cafeneaua New-York

Chiar dacă tot ce afirmă dl. Buday ar fi perfect adevărat, ca fapt, — actul în sine al preluării

¹⁾ **A. Buday**, *Dacia Superior egyeteme* (Ghibu Onisifor könyve), Budapesta, 1931.

n'ar pierde nimic din temeinicia și din importanța lui.

Dar, ceea ce susține Dsa, este cu totul inventat. Eu am avut însărcinare precisă din partea Resortului Instrucției publice să preiau Universitatea. Ea poartă Nr. 4336 din 12 Maiu 1919 și e semnată în original de șeful Resortului, răposatul Branisce. Actul original se găsește în posesiunea mea.

Aprecierile dlui Buday dovedesc numai cât de neputincioase sunt armele de cari adversarii noștri milenari se mai folosesc și astăzi împotriva noastră.

XXVI.

O rană rămasă nevindecată.

In această zi de aniversare a renașterii Universității noastre, — zi în care, în ciuda norilor grei ce întunecă din nou cerul Europei, noi stăm pe aceste plaiuri ale noastre neclintiți, ca și stâncile Carpaților, — am avea, poate că dreptul să fim pe deplin mulțumiți de ce am făcut și de cum am lucrat în ziua de 12 Maiu 1919.

Și, totuș, eu nu mă pot bucura netulburat în această zi aniversară, căci eu am rămas, din însăși clipa preluării, cu o rană în suflet, — rană care, în cursul celor 20 de ani s'a adâncit. In clipa de față, eu simt remușcarea pentru că, în ceasul cel mare și hotărâtor, nu mi-am împlinit datoria întregă față de această Universitate și față de Patrie.

Am preluat, ce e drept. Universitatea dela cei ce o stăpâneau prin simplă usurpare, — dar am preluat-o numai în parte. De odată cu zidurile ei și cu zestrea ei didactică și științifică, n'am preluat și fundațiunile, cari fuseseră făcute dela început pe seama Universității și pe seama studenților ei, — fundațiuni pe cari i le-a conferit pentru totdeauna Principele ardelean *Ștefan Báthory* și pe cari i le-au

reînnoit împărații *Leopold I* și *Maria Terezia*. Din aceste fundațiuni fac parte și o serie de imobile importante, cum sunt: Biserica Universității, Căminul studentesc *Báthory*—Apor, Liceul zis „piarist“, dimpreună cu vasta și prețioasa bibliotecă rămasă de la Iezuiți, ș. a.

Întrelăsarea aceasta se datorește în prima linie împrejurării că, în ordinul de preluare care mi s'a dat din partea Resortului de Culte și Instrucție, nu se vorbea nimic anume despre aceste fundațiuni sau imobile, ci se zicea numai că urmează să preiau „Universitatea, dimpreună cu întregul ei inventar și cu toate instituțiile pendente de ea“.

De sigur, că fundațiunile fac parte din inventarul Universității, dar nimeni nu mi-a comunicat în ce constă acel inventar și nimeni nu mi-a atras cumva atenția supra fundațiilor și a instituțiilor pendente de ele.

Ce e drept, la un moment dat eu am avut, în parte, intuiția necesară în privința uneia din aceste instituții, și anume în privința bisericii Universității. Astfel, în momentul când, însoțit de d. prefect Poruțiu și de dl. N. Drăganu, mergeam spre Universitate, trecând prin fața bisericii din chestiune m'am adresat prefectului, spunându-i că eu înțleg ca deodată cu Universitatea să preiau și biserica, care este a ei. Prefectul mi-a răspuns că asta ar fi o mare greșală, de oarece biserica e numai după nume a Universității, — de fapt și de drept ea este a Ordinului piarist. La întrebarea mea, dacă știe pe ce nume este ea întabulată în cartea funduară, prefectul mi-a răspuns că pe numele Piaristilor, asigurându-mă că știe precis acest lucru. „Dacă am lua astăzi biserica, — mâne ar trebui s'o dăm îndărăt Piaristilor, a căror proprietate este și dela cari nu se poate lua fără nici un drept.“ Evident, că în fața unei astfel de informațiuni, din partea cuiva care și ca organ oficial al orasului, și ca jurist și ca vechiu clujan, merita toată încrederea, m'am văzut îndemnat să renunț la preluarea bisericii.

XXVII.

Incercări neizbutite de a tămădui rana.

Mai târziu, — când însă nu mai dețineam o situație de răspundere în administrația de Stat, — am cercetat însumi, pe bază de documente, situația de drept a bisericii, ajungând la constatarea că prefectul orașului greșise. De fapt, biserica nu era întabulată pe numele Piaristilor, ci pe *Fondul de burse al Statului romano-catolic ardelean*. Dar această din urmă întabulare, executată la 1898, s'a făcut prin simplă fraudă. Până în acel an, biserica fusese întabulată pe *Fondul regnicolar R. C. de studii, Liceul din Cluj*, care nu era altul decât *Fondul academic*, respectiv *Fondul de studii* al vechei Universități, înființat mai întâi de Ștefan Báthory, apoi de Maria Terezia.

XXVIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Justiția și-a spus cuvântul.

Constatând odată acest fapt grav, n'am întrelăsat de a mă adresa celor în drept, — adecă Universității însăși și Ministerului Instrucției publice, — cerându-le luarea măsurilor necesare. Acestea, la rândul lor, s'au adresat Justiției, care, în baza investigațiilor făcute, a constatat, în adevăr, fraudă comisă. Drept urmare Justiția a făcut în cartea funduară corectările impuse de drept și de dreptate. Astăzi biserica Universității este întabulată pe numele: „*Fondul regnicolar de studii r. c., administrat de organele Statului român.*“

Dar, cu toate că situația de drept a bisericii Universității a fost restabilită în mod definitiv de Justiție, Universitatea noastră n'a intrat nici până astăzi în stăpânirea bisericii amintite.

Aprecierea motivelor cari stau la baza actualei situații de fapt, nu intră în programul nostru de

astăzi, dar faptul însuș eram dator să-l relev tocmai pentru a semnala greșala comisă, la 12 Mai 1919, — greșală care-și așteaptă îndreptarea.

Dar, Justiția nu și-a spus cuvântul numai cu privire la biserica Universității, ci și cu privire la cele trei fonduri înființate de Principii ardeleni, respectiv de Impărații austriaci, anume: *Fondul academic*, *Fondul de studii* și *Fondul de burse*, stabilind că acestea sunt creațiuni de Stat, făcute cu titlu perpetuu în prima linie pentru Universitatea noastră, căreia trebuie să-i revie în întregime. Drept consecință, în afară de biserica Universității au fost întabulate pe numele acelorași Fonduri, a căror administrație revine Statului, și „liceul regesc” și „convictul regesc” de odinioară, conduse astăzi de Piaristii din Cluj, precum și o serie de alte imobile de aceeași natură.¹⁾

Mai mult chiar, Justiția a stabilit și *dreptul de patron suprem al M. S. Regelui* asupra acestor fonduri. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toate încheierile Justiției, însă, și cu toate stăruințele Universității noastre depuse în mai multe adrese trimise în anii trecuți Ministerului Educației Naționale, până în momentul de față fondurile amintite n’au trecut efectiv în administrația Statului, respectiv în beneficiul Universității, iar dreptul de patron suprem n’a fost nici el validat cu privire la întrebuințarea lor.

Cauza acestei situații cred că trebuie căutată în politicianismul regimului anterior anului 1938.

XXIX.

Cuvântul Justiției trebuie tradus în faptă.

Astăzi, supt *noul regim al renașterii naționale* avem tot dreptul să sperăm, că marele neajuns care se menține de două decenii, va fi radical și grabnic

¹⁾ V. Baroni, A. Ostrogovich și E. Pușcariu: Statul romano-catolic ardelean și Acordul dela Roma în fața Justiției, Cluj 1933.

remediat. *Ministerul inventarului național*, în fruntea căruia se găsește chiar un distins profesor al Universității noastre, d. *Dr. Traian Pop*, credem că va avea grija să readucă fundațiunile din chestiune în inventarul Statului român, dela care au fost deurnate prin eludare, după cum însuș Dsa a recunoscut în ședința dela 10 Februarie 1932 a Senatului universității noastre.

Nu mai puțin socotesc că, în această chestiune are de spus un cuvânt și colegul nostru *Dr. Silviu Dragomir*, ministrul minorităților, care cred că va căuta să impuie acestora concluziile stabilite în chestiune nu numai de Justiția românească, ci și de înseși autoritățile de Stat maghiare antebelice.

De asemenea, nădăjduim în întreg concursul Excelenței Sale Dlui Rezydent regal, profesor *Dr. Coriolan Tătaru*, pe care, din parte-mi îl socotesc aproape în aceeaș măsură de vinovat ca și pe mine pentru întrelăsarea de acum 20 d ani, și care în situația înaltă pe care o ocupă astăzi, este în mai mare măsură decât mine s'o repare.

Și, în sfârșit, cred că nici prorectorul de astăzi al Universității, d. *N. Drăganu*, care a fost cel dintâi, căruia acum 20 de ani i s'a încredințat sarcina de a priveghia asupra întregii Universități și care conduce și astăzi destinele ei, nu va întrelăsa de a re-lua în numele Universității și cu întreg concursul ei, acea luptă energetică pe care, din cauza sistemului politicianist de până la 1938, a fost nevoit s'o întrerupă.

Sunt încredințat că, dacă Universitatea noastră va interveni, cu toată autoritatea și cu toată energia ei, cerând celor în drept să soluționeze această problemă rămasă în suspens din punct de vedere administrativ, deși rezolvită din punct de vedere juridic, — rezultatul nu va întârzia.

De odată cu readucerea în patrimoniul Statului a fundațiunilor amintite trebuie să se asigure asupra lor și *dreptul de patron suprem al M. S. REGELUI*, stabilit de Justiție. Prin aceasta se va da posibili-

tatea ca legăturile dintre Capul țării și dintre Universitatea noastră să fie și mai strânse, decum au putut fi până acum. Mă gândesc în special la tineretul nostru universitar, lipsit de ajutoarele pe care le-ar putea dobândi din *Fondul de burse*. Cred că beneficiarii acestor burse ar putea alcătui categoria de elită a studenției, fiind considerați ca „*bursieri reali*“, cu obligațiuni mai mari decât bursierii obișnuiți ai Statului.

XXX.

Noi perspective pentru Universitatea Daciei Superioare.

Un întreg program măreț de nouă îndrumare a Universității ar putea fi realizat prin afirmarea efectivă a patronatului suprem al M. S. Regelui asupra problemelor care revin celor trei fonduri amintite.

Nimic nu se opune acestei dezvoltări, care trebuie să vie ca o splendidă încoronare atât a sforțărilor Universității noastre, cât și a domniei marelui nostru Rege.

În așteptarea acestei definitive restaurații și în convingerea că talmăcesc nu numai sentimentele tuturor aceloră, cu cari astăzi 20 de ani am îndeplinit numai primul act al ei, ci și al întregii noastre Universități, — strig din adâncul sufletului meu:

Să trăiască în veci scumpa noastră Alma Mater, — Universitatea Daciei Superioare!

Să trăiască M. S. Regele, supremul ei Patron!

ANEXE

I.

Telegramă

Majestății Sale Regelui Carol II.

București.

„Profesorii și studenții Universității Regele Ferdinand I, întruniți astăzi, 12 Maiu, pentru a comemora douăzeci de ani de când ea a fost preluată pe seama Statului Român, se simt datori ca deodată cu expresiunea profundului lor devotament față de Majestatea Voastră, să Vă implore întreaga sollicitudine în vederea rezolvării justelor pretențiuni ale acestei Universități cu privire la recuperarea unor însemnate fundațiuni cari i-au fost făcute cu titlu perpetuu de către ctitorii ei și pe cari justiția i le-a atribuit ei.

Prin aceste fundațiuni, asupra cărora urmează ca Majestatea Voastră să exercitați, conform vechilor legi și obiceiuri, dreptul de Patron suprem, Universitatea noastră va fi pusă în situația de a-și împlini într'o măsură deplin satisfăcătoare, înalta ei misiune culturală, națională și umanitară în aceste locuri, în care a fost așezată de Providență.

Președintele Comitetului serbării aniversare:

(ss.) Prof. **Onisifor Ghibu.**

II.

ADRESĂ

trimisă persoanelor înșirate în listele de supt Nr. III și IV, în vederea serbării comemorative dela 12 Maiu 1939.

MULT STIMATE DOMNULE,

In ziua de 12 Maiu a. c. se împlinesc douăzeci de ani, de când Universitatea Francisc Iosif I din Cluj a încetat de a mai exista și de când ea a fost preluată dela Statul maghiar și pusă în serviciul culturii românești.

Cu anul care, la 1919, am deținut postul de Secretar general și de Director al învățământului superior în Resortul Cultelor și Instrucțiunii publice din Consiliul Dirigent român al Transilvaniei, și care am îndeplinit însumi sarcina de preluare, îmi iau voie a vă invita pe această cale la serbătorirea aniversării de douăzeci de ani a acestui act.

Serbarea va avea loc în ziua de 12 Maiu a. c., după următorul program:

Ora 11. Parastas în Catedrala ortodoxă pentru pomenirea celor decedați dintre aceia cari au prezidat, respectiv colaborat la actul preluării Universității: Regele Ferdinand I, Vasile Goldiș, Dr. Valer Branisce, Dr. Valer Săni, Dr. Ioan Groza, Dr. Gheorghe Lațiu, Dr. Nicolae Popolița și Petru Feneșan.

Ora 12. Ședință festivă comemorativă, la care vor participa toți aceia cari, la 12 Maiu 1919, au avut atribuțiuni sau însărcinări oficiale și roluri active în legătură cu actul preluării și printre cari vă numărați și D-Voastră.

Ședința va avea loc în Aula Universității Regele Ferdinand I.

Ora 13^{1/2}. Masă comună, în sala Colegiului Academic Carol II.

V-aș rămânea îndatorat, dacă cu prilejul acestei aniversări ați binevoi să aduceți cu D-Voastră eventualele documente, scripte, însemnări sau amintiri pe cari le păstrați în legătură cu actul preluării Universității, în vederea reconstruirii cât mai exacte a istoriei acestui moment important.

In speranța că veți răspunde la această invitație — făcută în înțelegere cu autoritățile superioare universitare actuale — cu aceeași însuflețire ca și în ceasul hotărîtor de acum 20 de ani, Vă rog să primiți expresiunea deosebitei mele stime.

Cluj, 3 Maiu 1939.

Prof. ONISIFOR GHIBU.

N. B. Ținută de sărbătoare.

Se așteaptă rpsunsul, până la 9 Maiu a. c., pe adresa Rectoratului Universității Regele Ferdinand I.

III

LISTA

persoanelor cari executat respectiv au contribuit la executarea actului preluării Universității din Cluj pe seama Statului român, în ziua de 12 Maiu 1919.

1. *Dr. Onisifor Ghibu*, secretar general și director al învățământului superior în Resortul Instrucțiunii Publice al Consiliului Dirigent român al Transilvaniei, — delegat cu preluarea Universității.

2. *Dr. Valentin Poruțiu*, prefectul orașului Cluj, a însoțit pe delegatul Consiliului Dirigent la actul preluării.

3. *Dr. Nicolae Drăganu*, docent al Facultății de Litere a Universității, însărcinat de delegatul Consiliului Dirigent cu preluarea și conducerea cancelariei Rectoratului și cu supravegherea activității persoanelor încredințate de acesta cu preluarea inventarului diferitelor Facultăți și Institute.

4. *Dr. Moise Ienciu*, profesor la Seminarul din Caransebeș, însărcinat de delegatul Consiliului dirigent cu preluarea Facultății de Drept.

5. *Dr. Coriolan Tătaru*,

6. *Dr. Alexandru Nemeș*,

7. *Dr. Constantin Stanca*,

însărcinați de acelaș delegat, cu preluarea Facultății de Medicină, cu conducerea și controlul Spitalului Carolina, a Clinicilor Universității și a tu-

turor institutelor pendente de ele, inclusiv Institutul Pasteur.

8. *Dr. Pavel Roșca*, profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, însărcinat cu preluarea Facultății de Litere și Filosofie.

9. *Dr. Alexandru Borza*, profesor la liceul din Blaj, însărcinat cu preluarea Facultății de Științe.

10. *Victor Stanciu*, directorul școlii civile de fete din Arad, însărcinat cu preluarea Institutelor de Chimie și de Mineralogie.

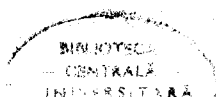
11. *Dr. Traian Gherman*, profesor la liceul din Blaj, însărcinat cu preluarea Institutului de Fizică.

12. *Vasile Bichigean*, profesor la liceul din Năsăud, însărcinat cu preluarea Bibliotecii Universității.

13. *Augustin Caliani*, profesor la liceul din Blaj, însărcinat cu preluarea Questurii Universității.

14. *Dr. Valer Seni*, profesor la liceul din Năsăud, însărcinat cu preluarea Administrației Universității.

15. *Vasile Candrea*, profesor secundar repatriat din Budapesta, însărcinat cu preluarea Căminului studențesc și Cantinei (Mensa Academica).

IV.

LISTA

rigorozanților și studenților repartizați pe lângă delegații însărcinați cu preluarea Facultăților, Institutelor și Clinicilor Universității din Cluj pe seama Statului român, la 12 Maiu 1919.

<i>Ovidiu Sârbu</i> , st. fil.	} repartizați la Rectorat.
<i>Virgil Simon</i> , jurist, an. III.	
<i>Lucia Stroia</i> , filos. an. IV.	} repartizați la diferite institute dela Facultatea de Filosofie.
<i>Cornelia Rebreanu</i> , filos. an. IV.	
<i>Coriolan Suciu</i> , cand. prof.	
<i>Gheorghe Bran</i> , fil. an. III.	
<i>Ioan Bozac</i> , fil. an. III.	
<i>Victor Lațiu</i> , st. an. III.	} la instituttele de științe naturale.
<i>Liviu Codarcea</i> , abs. de fil.	
<i>Petru Feneșan</i> , cand. de prof.	
<i>Veturia Leucuța</i> , " " "	
<i>Domnițian Baci</i> , med. an. III, la Decanatul de Drept.	
<i>Sabin Riscuția</i> , med. an. II.	} la Decanatul de Medicină.
<i>Ioan Tirica</i> " " "	
<i>Enea Boitor</i> , med. an. IV, la Administrația Universității.	
<i>Liviu Stănescu</i> , farm. abs., la Questură.	
<i>Vasile Contrea</i> , st. inf. curs III, la Bibliotecă	
<i>Alexandru Comșa</i> , med. rig.	} la Mensa academica.
<i>Teodor Gruia</i> , med. an. IV.	

- Ioan Fira*, med. rig. }
Isaia Popa „ „ } la Clinica de Interne.
- Ioan Roman*, med. rig. }
Ioan Voicu, med. an. IV. } la Patologie generală.
- Ioan Groze*, med. rig. }
Flaviu Vilt „ „ } la Psihiatrie.
- Cornel Olariu*, med. rig. }
Cornel Bota „ „ } la Oculistică.
- Grigore Ursace*, med. rig. }
Traian Chirilean „ „ } la Pediatrie.
- Octavian Neagoe*, med. rig. }
Gheorghe Sglimbea „ „ } la Dermatologie.
- Valer Boer*, med. rig. }
Grigore Man „ „ } la Ginecologie.
- Pavel Gălan*, med. rig. }
Nicolae Belu, med. an. IV. } la Chirurgie.
- Valeriu Bilțiu*, med. an. IV. }
Aurel Bulicrea „ „ „ } la Fiziologie.
- Alexandru Pop*, med. an. IV. }
Dumitru Memetea, med. rig. } la Anatomia patologică.
- Ioan Aleman*, med. an. IV. }
Ioan Maian, med. an. V. } la Dentistică.
- Mihail Zolog*, med. an. V. }
Dumitru Stanciu, med. an. IV. } la Higienă.
- Inocențiu Băbuțiu*, med. an. IV. }
Mărioara Moldovan, med. an. III. } la Sanatoriu.
- Veturia Șenchea*, la Laboratorul de patologie.
- Sorin Stoica*, med. an. III. }
Ioan Fescariu, med. an. II. } la Anatomie.
- Gheorghe Lația*, med. an. V. }
Traian I. Pop, med. an. III. } la Pharmacologie.

<i>Teofil Dragomir</i> , med. an. III.	}	la Medicina forensă.
<i>Nicolae Vasu</i> , med. an. V.		
<i>Nicolae Popoliță</i> , med. rig.	}	la Nas-gât-urechi.
<i>Chidioșan Gheorghe</i> , med. an. IV.		
<i>Augustin Costin</i> , farmacist abs.	}	la Farmacia Universității.
<i>Victor Haneș</i> , farm. abs.		
<i>Leonida Bancu</i> " "		

BCU Cluj / Central University Library Cluj

